

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_216497

UNIVERSAL
LIBRARY

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No.

Accession No.

Author

Title

This book should be returned *on or before* the date
last marked below.

JAMES G. FORLONG FUND

TA'RIKH-I FAKHRU'D-DIN
MUBARAKSHAH

being

*The historical introduction to the Book of
Genealogies of Fakhrud-Ti'in Mubarakshah Marvar-riidi
completed in A.D. 1206*

Edited from a unique Manuscript

BY

E. DENISON ROSS

Director of the School of Oriental Studies, London

THE ROYAL ASIATIC SOCIETY
74 GROSVENOR STREET, LONDON, W.1.
1927

PRINTED BY
STEPHEN AUSTIN & SONS, LTD.,
FDRE STREFT, HERTFORD

INTRODUCTION

THE text which is printed in this volume represents less than half the number of folios contained in the unique manuscript from which it is derived, A description of this work, of which the title is unknown, was contributed by myself to the *'Ajab Nama* or *Volume of Oriental Studies* presented to the late Professor E. G. Browne in 1922. I do not, therefore, consider it necessary to repeat all that is there said. [had originally intended to publish a translation of the historical portion of the work, but it seemed to me that in view of Mr. Ellis's manuscript being unique, it was of greater importance to publish the text ; and in making this decision I had also in view the fact that in spite of certain obscure passages, and of rare names, the text would make a suitable reading book for students of Persian ; for the style is both elegant and clear, representing as it does the half-way house between the very simple language of lial'amiV; translation of Tabari, and the fulsome hyperbole of the *Tariklhi-Wuis.sdf*. Since the appearance of the article referred to above, I have only come across one further allusion^x to our author, namely, in the *Haft Iqlim* of Amin Razi, where near the beginning of the Fourth Iqlim we read :—

فخرالدين مبارکشاه صدرسحاب بيان دربا سابی (۴)
بود که فناء سده او محط رحل افاضل و مرجع و مآب امثال
می بود . در حضرت سلطان غیاث الدین غوری از
محرمان صاحب سعادت و از منظوران لازم دولت می
زیست و هر که بدرگاه او آمدی در حضرت سلطان مهم

¹ Our author is mentioned as an authority in No 97 Ethes Bodleian Catalogue, Ouseley 83, 84. which is a general history down to A.H. 958.

همه بساختی و تعریف جمله بواجبی کردی . این دو بیت آن قصیده است که در مدح ملك سيف الدين غوری گفته

تیغ محرف زنی کتف سرخصم را
سازد بران راست ضربت تیغت گذار

مرد مربع صفت چون دو مثلث شود
جز تو که داند چنین هندسه کارزار

این ابیات که بلا فاصله نوشته می شود هم مر اوراست
ای در جمال خسرو خوبان روزگار
واله شده زعشق تو دوران روزگار
آن دل که گفت ازغم گیتی مسلم
دادش بدست عشق تو دستان روزگار
دست تو شغل ابر کفایت همی کند
محتاج هیچ نیست بیاران روزگار

جانان سخن تو ذوق جان دارد * شیرینی آن لب و دهان دارد
در چشمه چشم من تو پنداری * عشق تو هزار بحر و کان دارد

تاظن نبری که بیتو جان میخوام * یا مملکت و کار جهان می خواهم
باشد که وصال تو میسر گردد * من زندگی از برای آن می خواهم

از باد صبا دلم چو بوئی تو گرفت
بگذاشت مرا و جست و جوی تو گرفت
امروز زمن هیچ نمی آرد یاد
بوئی گرفته بود خوئی تو گرفت

شرح غم یار قصه مشکل ماست
وز هر دو جهان شیشه می حاصل ماست
آن شیشه شنیده ام که بگریزد دیو
آن دیو که شیشه دوست دارد دل ماست

گلبرگ ز روی چون مهت شاید چید
مشک از سر زلف سیهت باید چید
بر رهگذری که نرم آئی و روی
دامن دامن دل از رهت باید چید

His full name was Fakhru l-*Din* Muhammad ibu Mans fir al Marvar-rfidi as-Siddup, Mubarakshfdi. Ibnu l Athir calls him the son of Abul-Hasan, and his father's name may have been Abu'l-ljasan Man sur. He was variously known as Fakhr-Mubarakshfdi and Fakhr-Mudlr. When in A.D. 1206 he completed this work, he hath he tells us. spent thirteen years on its compilation. His father, who was then still living, was apparently a man of letters, and had studied under the learned men of Ghazna. Fakhr-Mudlr took his *nisba* either because he had studied in Marvar-rud or because he was a pupil of Shaykh Wahuhid-Dm al Marvar-rudi, the Sliiate lawyer whom he introduced to Ghiyasu'd-Din, at whose court he seems to have been in high favour, according to the *Haft lqlim*. In A.D. 1206 he was in Lahore and witnessed the accession of Quthuu'd-Din, which followed immediately on the murder of Mirizzu'-Din.

The rails of a busy life have prevented my carrying out a complete investigation of the numerous problems to which this text gives rise. There are 136¹ genealogies in addition to that; of the Prophet, which is not set out in tabular form. It is possible these tables would, repay careful study, but as far as I can discover they contain nothing that is not to be found elsewhere. The passages in the text which still need investigation are notably those concerned with Indian and Turkish proper names, but so many have remained obscure that I have preferred to leave them for others more competent to unravel. The manuscript, - which presumably dates from the sixteenth century, is the work of a professorial scribe, and as such is unreliable.

¹ Not 68 as is wrongly stated in my nrtie'le in the '*Ajab Namu*.

² A faesimile of fol. 306 will be found on p AX.

SUMMARY OF CONTENTS

	PAGE
Exordium	1
Cosmogony. The seven Planets, their names and their functions in the Heavens	2
The division of the Earth into Seven (Mimes)	3
The First Clime. The Second Clime. The Third Clime	4
The Fourth Clime.	5
The Fifth Clime. The Sixth Clime. The Seventh Clime.	6
The Fall of Iblis. The Superiority of Man over the animal world	7
The mission of the Prophets	8
The important role of learned men in the world	9-11
The importance of Kings and Governors	12-13
On Justice. On the distribution of alms	14
<i>Mu'allifa-i qulub</i> , those who accepted Islam out of fear after the capture of Mekka, but were not real believers	15
The seven classes to whom alms should be given	16
On the construction of public buildings for the benefit of the people- A saying of Ardashir Babagan	17
Characteristics of Islam	18
The troubled state of the Kingdom of Ghazna in the seventh century of the Hijra. Sultan Mu'izzu'd-Din's good rule	19
The career of Qutbu'l-Din	21
On good and bad omens in names. Events of the year A.H. 588, including the capture of Delhi fort	22
The golden melons from Rantau bhor sent by Mu'izzu'd-Din to Herat, Events of the years A.H. 590, 591, 592 and 593	23

	PAGE
Events of the year A. H. 591, 595, 590, 597, 598 and 599	۲۱
Events of the year A. H. 560. In praise of the general issimo Husamu'd-Din Ahmad 'Ali Shah	۵
The conversion of the infidels to Islam as a result of Mu'izzuYLDiVs victories	۱
Events of the year A.H. 502. List of Indian tribes subdued (see notes on text)	۷
The prisoners taken and the rich booty secured in these victories	۲۸
Mu'izzu'dDinis murdered at Damyak on his way from Delhi to his capital Ghaznin. Qutbu'd-Din hastens to Delhi	۲۹
Qutbird-Din, after observing the ceremonies of mourning, prepares to occupy the throne as rightful heir	۳۰
He marches from Delhi to his capital, Lahore. The sufferings of the troops and beasts from heat and thirst on the march. Dad Yamuh, outside Lahore, is reached on the 12th of Dil-Qa'da, A.H, 602. The inhabitants welcome the. new king	۳۱
Full titles of Qutbu d-Din Ay-bag	۳۲
The various contingents of which the army was com- posed, Turks, Ghurids, Khurasanis, Khaljis, Ratgans (?), Takrans (?), and Ha Sa'idans. Qulbu'd-Dirfs land settlement and taxation according to the <i>Sharia</i>	۳۳
He abolishes unorthodox measures instituted in the previous reign	۳۴
His provision for the learned and the pious ; pensions for darvishes. widows and orphans. His patronage of the Turks. The whole-hearted conversion of the Turks from heathendom to Islam, as compared with the conversion of other races who often turn renegade, and hanker after	

their former mode of life?, whereas the Turks have never been known to do this. The author explains how the Turks have attained their present exalted status in the following striking passage :—

" It is common knowledge that all races and classes, while they remain among their own people and in their own country, are honoured and respected ; but when they go abroad they become miserable and abject. The Turks on the contrary, while they remain among their own people and in their own country, are merely a tribe among other tribes, and enjoy no particular power or status. But when they leave their own country and come to a IVluhannadari country—the more remote they are from their own homes and relatives the more highly are they esteemed and appreciated—they become Arums and General issiinos.

" Now from the days of Adam down to the present day, no slave bought at a price has ever become ;i king except among the Turks ; anil among the sayings of Afrasiyab, who was a king of the Turks, and was extraordinarily wise and learned, was Ids dictum that the Turk is like a pearl in its shell at the bottom of the sea, which becomes valuable when it. leaves the sea. and adorns the diadems of kings and the ears of brides"

३०-३१

The special characteristics of the Turks, and certain advantages enjoyed by them, as for example, the immensity of Turkestan

३५

List of the principal products of Turkestan. (See '*Ajah Nama*, pp. 403, 404, and notes to text)

३८

The Toghuzghuz "the original Turks". A large golden *stupa* set in jewels on the roof of their king's palace, which is worshipped by a section

	PAGE
Events of the years A. H. 594, 595, 596, 597, 598 and 599	۲۱
Events of the year A. H. 560. In praise of the general issimo Husamu'd-Din Ahmad 'Ali Shah	۲۰
The conversion of the infidels to Islam as a result of Mu'izzu'd-Din's victories	۲۰
Events of the year A. H. 502. List of Indian tribes subdued (see notes on text)	۲
The prisoners taken and the rich booty secured in these victories	۲۸
Mu'izzu'd-Din is murdered at Damyak on his way from Delhi to his capital Ghaznin. Qutbu'd-Din hastens to Delhi	۲۹
Qutbu'd-Din, after observing the ceremonies of mourning, prepares to occupy the throne as rightful heir	۳۰
He marches from Delhi to his capital, Lahore. The sufferings of the troops and beasts from heat and thirst on the march. Dad Yamuh, outside Lahore, is reached on the 12th of Dil-Qa'da, A. H. 602. The inhabitants welcome the new king	۳۱
Full titles of Qutbu'd-Din Ay-bag	۳۲
The various contingents of which the army was com- posed, Turks, Ghurids, Khurasanis, Khaljis, Ratgans (?), Takrans (?), and Ba Sa'idans. Qutbu'd-Din's land settlement and taxation according to the <i>Shari'a</i>	۳۳
He abolishes unorthodox measures instituted in the previous reign	۳۴
His provision for the learned and the pious ; pensions for darvishes, widows and orphans. His patronage of the Turks. The whole-hearted conversion of the Turks from heathendom to Islam, as compared with the conversion of other races who often turn renegade, and hanker after	

their former mode of life, whereas the Turks have never been known to do this. The author explains how the Turks have attained their present exalted status in the following striking passage ;—

" It is common knowledge that all races and classes, while they remain among their own people and in their own country, are honoured and respected ; but when they go abroad they become miserable and abject. The Turks on the contrary, while they remain among their own people and in their own country, are merely a tribe among other tribes, and enjoy no particular power or status. But when they leave their own country and come to a Muhammadan country—the more remote they are from their own homes and relatives the more highly are they esteemed and appreciated—they become Amirs and General-issimos.

" Now from the days of Adam down to the present day, no slave bought at a price has ever become a king except among the Turks ; and among the sayings of Afrasiyab, who was a king of the Turks, and was extraordinarily wise and learned, was his dictum that the Turk is like a pearl in its shell at the bottom of the sea, which becomes valuable when it leaves the sea, and adorns the diadems of kings and the ears of brides"

۳۰-۳۶

The special characteristics of the Turks, and certain advantages enjoyed by them, as for example, the immensity of Turkestan ۳۷

List of the principal products of Turkestan. (See '*Ajak Nama*, pp. 403, 404, and notes to text) ۳۸

The Toghuzghuz " the original Turks " A large golden *stupa* set in jewels on the roof of their king's **palace**, which is worshipped by a section

	PAGE
of his subjects. China regarded as a part of Turkestan. The forest of Lura (or Lawra) and its peculiar inhabitants. (See ' <i>A Jab Nama</i> , p. 404)	११
How the men and the women who live on opposite banks of a river meet and have indiscriminate intercourse on one night in the year, the women crossing over to the men	१०
The curious stones found in Turkestan. They are placed one on the other crosswise and sprinkled with the blood of a maiden, and set on a pole in an open field ; then a clod of earth is thrown at them, whereupon the whole earth becomes dark and the ground begins to ooze water, and this state continues until the stones are removed and washed	११
Two other stones, which are also set crosswise and placed on a pole in a field, sprinkled with a woman's blood; when water is thrown on them dew begins to fall. Most of their magicians possess such stones as these.	
The Khazars are mostly Jews, who spend their summer in towns and the winter in the country, where they engage in agriculture. In the islands are the Russians, who also engage in agriculture, but are much addicted to frivolity ; they carry off the Slavs as slaves and sell them	१२
If when a Russian child is born, a sword is placed by his side, he is intended to become a soldier. Some Russians burn their dead, others bury them standing. Besides the Muslims there are in Turkestan, Jews, Christians, Zoroastrians and Buddhists. Turkish words connected with religion. (See ' <i>Ajab Nama</i> , p. 405) .	१३
Growing extension and popularity of the Turkish language. Two varieties of script employed by the Turks, namely, Soghlian and Toghuzghuzi.	

In reality the author is referring to two different languages, Soghdian and Uighur, which employ almost the same alphabet. The Soghdian has, twenty-five letters, but they have no equivalent for the Arabic zad, zay or ghayn. They read from right to left, and most of the letters cannot be joined in writing. (See *Journal Asiatique*, Mai-Juin, 1913, "L'alphabet d'apres un temoinage du xii^e siecle," by Robert Gauthiot •

٤٤

The Toghuzghuzi (i.e. Uighur) alphabet has twenty-eight letters and is written from right to left. The letters are not joined in writing. (This statement is not true in regard to the Uighur alphabet, but it would be applicable to the Kok-Turki alphabet, of which many specimens have been found in Central Asia)

٤٥

Specimen of a quatrain in Turkish. The Khazars also have an alphabet, which they have taken from the Russians, and this alphabet is also employed by certain people of Rum (Byzantium) who live near them and are called "Rum-Rus". It is read from left to right, and the letters, which are not joined in writing, number twenty-one (actually twenty-two are given). A, B, J, D, H, W, A, KH, T, Y, K, L, M, N, S, T, F, Q, R, SH, T, TH. The Khazars who employ this alphabet are mostly Jews. (The alphabet referred to is probably Cyrillian, certainly not Hebrew. By the Rum-Rtis, the Bulgarians are probably intended)

٤٦

List of Turkish Tribes. (See '*Ajab Nama*, p. 407)

٤٧

My friend Mr, Gerard Clauson has kindly given me the following references to those names which occur in Kasbgari's *Lughat ut-Turk*.

i.e *Yemek*, Kasb. i 28¹ 30¹³, 89⁹, 273,¹¹, 933¹⁵
iii 147⁸ *Map*.

of his subjects. China regarded as a part of Turkestan. The forest of Lura (or Lawra) and its peculiar inhabitants. (See '*Ajab Ndma*, p. 404)

३१

How the men and the women who live on opposite banks of a river meet and have indiscriminate intercourse on one night in the year, the women crossing over to the men

३०

The curious stones found in Turkestan. They are placed one on the other crosswise and sprinkled with the blood of a maiden, and set on a pole in an open field ; then a clod of earth is thrown at them, whereupon the whole earth becomes dark and the ground begins to ooze water, and this state continues until the stones are removed and washed

३१

Two other stones, which are also set crosswise and placed on a pole in a field, sprinkled with a woman's blood; when water is thrown on them dew begins to fall. Most of their magicians possess such stones as these.

The Khazars are mostly Jews, who spend their summer in towns and the winter in the country, where they engage in agriculture. In the islands are the Russians, who also engage in agriculture, but are much addicted to frivolity ; they carry off the Slavs as slaves and sell them

३२

If when a Russian child is born, a sword is placed by his side, he is intended to become a soldier. Some Russians burn their dead, others bury them standing. Besides the Muslims there are in Turkestan, Jews, Christians, Zoroastrians and Buddhists. Turkish words connected with religion. (See '*Ajab Ndma*, p. 405) .

३३

Growing extension and popularity of the Turkish language. Two varieties of script employed by the Turks, namely, Soghlian and Toghuzghuzi.

In reality the author is referring to two different languages, Soghdian and Uighur, which employ almost the same alphabet. The Soghdian has, twenty-five letters, but they have no equivalent for the Arabic zad, zay or ghayn. They read from right to left, and most of the letters cannot be joined in writing. (See *Journal Asiatique*, Mai-Juin, 1913, "L'alphabet d'apres un temoinage du xii^e siecle," by Robert Grauthiot .

٤٤

The Toghuzghuzi (i.e. Uighur) alphabet has twenty-eight letters and is written from right to left. The letters are not joined in writing. (This statement is not true in regard to the Uighur alphabet, but it would be applicable to the Kok-Turki alphabet, of which many specimens have been found in Central Asia)

٤٥

Specimen of a quatrain in Turkish. The Khazars also have an alphabet, which they have taken from the Russians, and this alphabet is also employed by certain people of Rum (Byzantium) who live near them and are called "Rum-Riis". It is read from left to right, and the letters, which are not joined in writing, number twenty-one (actually twenty-two are given). A, B, J, D, H, W, A, KH, T, Y, K, L, M, N, S, T, F, Q, R, SH, T, TH. The Khazars who employ this alphabet are mostly Jews. (The alphabet referred to is probably Cyrillian, certainly not Hebrew. By the Rum-Rus, the Bulgarians are probably intended)

٤٦

List of Turkish Tribes. (See '*Ajab Nama*, p. 407)

٤٧

My friend Mr. Gerard Clauson has kindly given me the following references to those names which occur in *Kashgari's Lughti ut-Turk*.

يَم i.e. *Yemeh*, Kasb. يَمَاك i 28¹ 30¹³, 89⁹, 273¹¹, 933¹⁵,
iii 147⁸ *Map*.

قيرقيز *Qirgiz* i 28², 30¹¹, 302⁵, 381¹⁵.

قرلخ and خرلخ *Kash. قارلوق Qarluq* i 139⁹, 393¹⁰, ii 220³
(not in Introd.).

چكل *Kash. جكل* (pronounced *Chikil*) i 28³, 30¹¹, 329¹⁷,
330 *passim*, 342⁷.

انمر should be *Aymur* ايمر sub-tribe of *Oguz* i 56¹⁷.

قنيق *Qiniq* ditto i 56⁵.

اغز *Oghuz* i 27¹⁶, 30¹¹, 56² *fol.* Map [apart from numerous
mentions of غزیه].

خطا *Kash. ختاي Khitay* i 28⁴, iii 180¹².

غاي *Kash. قاي Qay* i 28¹, 30⁹, 393¹⁵, iii 118¹⁶ Map.

اوروس no mention. روس in Map.

قى ? = *Qay* above.

اوران possibly = ورنك or ارنك i.e. *Varangians* i 120¹⁶
Map.

نحسى should be تخشى *Tukhsī* i 28³, 30¹¹, 342⁷, 354⁷,
iii 129⁴.

تبت should be تبت Tübüt, i.e. *Tibet*, i 29¹⁶, 80¹⁶-81¹,
85¹⁶, 296¹¹⁻¹⁶.

قرا تبت no mention.

صقلاي possibly = صقالبه i.e. the *Slavs* in Map.

كِمَجِي no trace (unless it is a corruption of *Kenčëk*).

كِيمَاك no trace.

خَزَر the *Khazars*. Only trace is خَزَار (sic) i 344¹⁶.

قِرَاخَزَر no trace.

خَفَجَاق Kash. قِفَجَاق *Qifchāq* i 27¹⁰, 30¹¹, 273¹¹, 302⁵,
393¹⁶, 394¹², 399⁷, iii 22¹, 147⁸ Map.

أَلْتِي ? corrupt.

كُجَات Kash. كُجَت *Küçet* i 298⁶.

بِجِنَل Kash. بَجَنَك *Pecheneg* i 27¹⁶, 30¹⁴, 404¹³ [57¹⁰
sub-tribe of Oghuz] Map.

اَغُول ? Oghuz or Uygur ? [for latter v. i 123¹², 124⁷, 301¹⁴,
317⁴, 332⁵, 339³, iii 99⁴, 165⁹, 177¹⁷, 180², 268⁴, and
Map].

سُوتُق no trace (unless it is a corruption of *Soghdaq*).

تَاتَار *Tatār* i 28¹, 30⁹, 123¹², 344⁹ Map.

قِرَاتَار no trace.

قَنْغَلِي cf. قَنْغَلِي *Qangli*, a mighty man of the *Qifchaq* iii 280⁹.

بَارغُو presumably = اَرغُو *Arghū* i 114¹³, 308⁵, 330⁴, 345²,
364¹⁰, iii 176⁴. Barghu of the *Yüan* Period and
Marco Polo, Bayirqu of the *Orkhon* inscriptions.

غَزُ v. Oghuz above.

قَرَاغُور ? *Qarā Ghuzz*, no trace.

تَغُزُغُزُ i.e. *Toguz Oghuz*, no trace (Kash. knows 22 Oghuz, Rashid ed-Din 24).

يَغْمَا *Yagmā* i 28³, 30¹¹, 128⁷, 342⁷, 345², 389¹⁰, iii 25¹⁷, 26¹.

أَرَاكُنْ no trace unless it is *أَرَكِرْ* a sub-tribe of Oghuz i 57⁴.

قَيْغِ = Kash. قَيْغِغ *Qayigh*, a sub-tribe of Oghuz i 56⁷.

صَلْغُرْ = Kash. سَلْغُرْ *Salghur*, a sub-tribe of Oghuz i 56¹¹.

يَزْغِرْ = Kash. يَزْغِرْ *Yazghir*, a sub-tribe of Oghuz i 56¹⁶.

رُوكُرْ cf. *أَرَاكُنْ* above.

بَايَنْدُرْ = Kash. بَايَنْدُرْ *Bāyundur*, a sub-tribe of Oghuz i 56⁹.

أُولَا يَنْدُلُغْ = Kash. أُولَا يَنْدُلُغْ a sub-tribe of Oghuz i 57⁷.

أَغُور ? Oghuz or Uygur ?

تَغْرَاقْ ? = *أَغْرَاقْ* *Igrāq* i 28³, 30¹¹, *Ugrāq* i 108⁶, iii 147⁹.

Yaghraq, one of the Uighur tribes, *Yo-ko-to* of the Chinese texts. Cf. Pelliot, "A propos des Comans," *Journal Asiatique*, and F. W. K. Müller, "Uigurische Glossen," *Festschrift Hirt*, p. 310 sq.

بَايَاتْ *Bayāt*, sub-tribe of Oghuz, i 56¹⁵, iii 128¹⁸.

تُوتْرُقَا = Kash. تُوتْرُقَا sub-tribe of Oghuz, i 57⁹.

دُوجِيرْآنْ no trace. No initial *د* in Kash. [except a few mentions of it as a Ghuzz dialectic peculiarity].

يَبَاغُو = Kash. يَبَاقُو *Yabāqu* i 28¹, 30⁹, 302⁵, 393¹⁵,
iii 21⁷, 27¹⁰.

افشار *Afšār*, a sub-tribe of Oghuz i 56¹².

بَكِرِز = Kash. بُكْدُز *Bükdüz*, a sub-tribe of Oghuz i 56¹⁴.

بَكْدَلِي = Kash. بَكْتَلِي *Bektili*, a sub-tribe of Oghuz i 56¹³.

بَاسِمِيل *Bāsmil*, Kash. everywhere writes *wrongly* يَسْمَل
i 28¹, 30⁹, 393¹⁵, 399¹⁶, Map.

ال بَرَسْخَان ? = the people of Barsghān, Kash. بَرَسْخَان i 329⁹,
330², iii 24¹², 89⁴, 99¹, 168⁷, 308¹⁴ Map. | بَرَسْخَان |

	PAGE
The superiority of the Turkish princes over the other kings of the world	48
The prowess of the Turks in arms, especially against the forts of Hindustan	49-50
The generosity and liberality of the Turks	51
How Sultan Mahmud of Ghazna presented the poet Anvari with an elephant-load of gold as a reward for an ode the poet wrote on the Sultan's conquest of Somnat. The clemency of Qutbu'd-Din	52
On the benefits of clemency in Sultans. How Qutbu'd- Din took as his model (<i>taqahbul</i>) the early Caliphs in matters of (1) clemency, (2) generosity, (3) courage	53
On generosity	54
Anecdote of Abu Bakr, who devoted his fortune of 40,000 red dinars to the service of the Prophet, and left himself so poor that he could not buy himself new clothes, but covered himself with a ragged mat fastened with a skewer in which he	

	PAGE
appeared before the Prophet. When Gabriel next appeared before the Prophet he was similarly clothed, and informed the Prophet that all the angels in heaven had adopted this fashion	66-67
On generosity	67-68
On piety and refraining from bloodshed. Anecdote regarding the Caliph Osman, who refused to shed Muslim blood	68
On bravery. Anecdote regarding 'Ali	69
In praise of Qutbu'd-Din	70
Fol. 39a of the original manuscript is blank except for the heading: "The country of China. Map of Turkestan and Mavara'an-Nahr."	71
Here begins the <i>Dibcha</i> , or Introduction to the Genealogies. The author here gives his full name and genealogy.	
He explains how he came to prepare these genealogical tables	72
Account of Adam and Eve and their immediate descendants	10-end

NOTES AND CORRECTIONS

p. II. 2 and 3, This sentence seems faulty, but it appears to mean " *iqlim* = *kishwar* : there are seven of them : the world means the totality of *iqlims* ".

1. 9. Perhaps , is required between **صعيد اعلى** and **حجاز**.

p. o,1. 3. MS. reads **پنجوائى**. See Ibn Hawqal, p. 305, l. 15.

1. 5. I have not identified **دهاماله**.

L5. **تکسين**. *Taksin* according to the Turkish dictionaries means the head of a clan. Gardizi speaks of the *Taksin* of the Chikils^x (see Barthold, *Otchet*, St. Petersburg, 1897 ; Zapiski, vol. i, No. 4, p. 89 of texts). Kashgharf, vol. i, p. 330, says all the Eastern Turks were called Chikil by the Turkomans of the Saljuq Empire. Kashghari, i, 365¹⁻⁶, reading *tuksin*, gives two meanings, (1) an arrangement of beams in architecture, (2) a class of commoners third in rank after the king.

1.6. **مقبرة خاتون**, perhaps the tomb of the wife of Qufcayba b. Muslim. For other place-names beginning with *Maqbara* see Baladuri.

1.16, for **دندالقان** we should read **دنداقان**.

p. 1,1.3. **لجراب** *sic* in MS. ; c o m p **لجراى** n p ٦٩, l. 16.

1. 7, for **نوخشب** read **ونخشب**.

1. 13, for **مردمان** *sic* in MS., possibly in error for **مردم آن**.

1. 15, for **ظرايف** read **طرايف**

1. 16, for **جوهورى** read **جوهرى**.

p. v, 1. 6, for **بي نجس** read **بي نجس**.

p. II 4, 5. I have added a Persian rendering of the word p-As-1 accidentally omitted by the copyist.

¹ One MS. says : **يادشاه چکل تکسين چکل ميگويند**.

- p. ۱۵, ll. 9-15. This list is faulty. See Ṭabari's *Tafsīr*, Cairo Edition, vol. x, p. 112.
- p. ۱۹, ll. 1 and 5, for قرن the MS. reads in both places قران in the sense of "century".
ll. 8-10, from بیوراسپ to بودند must be taken as a parenthesis.
- p. ۲۰, l. 10, يك سوارگان is a variant of يکه سوارگان "peerless knights".
l. 13, سنج = billeting of soldiers.
- p. ۲۲, l. 16. In my article in the *'Ajāb Nāma* (p. 412) I have pointed out the importance of this passage as settling the date of the capture of Delhi, namely, A.H. 588 (A.D. 1192), which has been the subject of much controversy.
- p. ۲۴, l. 3. The MS. reads عتروال, no doubt the copyist's error for چتروال = Chandrawāl.
- p. ۲۷, ll. 11 and 12. Of the tribes mentioned I have only identified the Khukhars. Siyáhán? cf. Sihwan, see Elliot, v, 208. Rambál? cf. Raybal, see Raverty, p. 482, and Elliot, ii, 416.
- p. ۳۰, l. 12, for توکل read توكل.
- p. ۳۱, l. 3, اها must be the copyist's error for the name of some month in the Persian Calendar.
- p. ۳۳, ll. 8, 9, I have failed to identify these three names.
Ratgan? the Raṭhs, see Raverty, p. 1132 note.
- p. ۳۷, l. 10, و should be inserted after سلطنت.
- p. ۳۸, l. 3, for ظرایف read طرایف.
l. 7, for روباه و یلغارى و برطاسى omit و after روباه, i.e. the Bulghári and Bartási fox.
- p. ۳۹, l. 1, the MS. reads تغزغز for تغزغز = Toghuz-oghuz.

- p. , 1. 9, the use of " Jihun " [and also of " Sihun "] in the general sense of a river is of common occurrence among Persian historians.
- p. i o. The original form of the letters of these alphabets and also of the specimen phrases has been hopelessly lost in the process of copying. On line 5 I have reproduced what appears in the MS. as showing the attempt of the writer of this copy to make Arabic forms take the place of Ui'ghur letters. Line 14 I have left blank as the distorted forms could not be rendered in type.
- p. V, 1. 6, perhaps some such word as should be inserted after
- p. i A, 1 12, for read
1. 16, for read
- p. 1. 13, this hemistich should, I think, read
- p. © ., 1. 2, is the notch in an arrow.
1. 9, for read .
- p. A, 1. 17, " he recited something and breathed on me."
- p. 1 5, the MS. reads for
- p. v ., 1.10, MS. has a curious slip for
- p. v , 1. 1, I have suppld the word required by the construction.
- p. VA, 1. 10, *sic* for
- p. A N, 11. 12, 13, the text is here obviously corrupt.

و در این را قبایل پست بسیار است و بیشتر در صحرا باشند
 هر گاه دارند و بر یک جای که بسبب مویشی تمام کنند
 مرز پستان که صحرا را ران کر شده باشد کر یک خوبه گز
 قبایل را بداند هرگز میسر نشود. آنچه نیک بود پست را در
 چند قسید شده پست اینست. اما ما شان آورده است
 ترک یک بد قیامتین را توابع و جملی از بد مشرع
 قبیله بیایند. سالوک. مشرع. خطا. غایب
 اور پس شقی و اوران. بخشی است. قرابت بد صدق
 کجی و کیماک. خرد و قواش. خجی و خجی. خجی و خجی
 بکک. اغول. پست. سوتق. است. رده. تار. قتل
 بار غوما. غوما. غوما. غوما. غوما. غوما. غوما. غوما
 صد غوما. غوما. غوما. غوما. غوما. غوما. غوما. غوما

نیل بود و در قصص چنین آورده اند که هر شب چند
هزار گوسفند در کاسه سر عوج بختندی تا از دده مسلم
بودندی تا آنگاه که آن کاسه سر عوج یوسید.

اهمینجا تمام میشود متن این کتاب و باقی کتاب

مشمول بر يك صد و شش شجره انساب است |

ببری و برایشان زنی تا هلاک شوند ما ترا هر روز نان سیر میدهیم و جامه هم اگر این کار بکنی. عوج بر کوهی بر رفت و نظر بر لشکر گام موسی افکند و بر اندازه آن فرسنگی در فرسنگی کوهی برید و بر سر گرفت و بسوی بنی اسرائیل روان کرد. ایزد تعالی ضعیف ترین مرغان هدهدی را فرمان داد تا مقداری الماس در منقار گرفت و برابر سر عوج بران کوه پاره نشست و آن کوه نرم گردانید و او را قوت داد تا آن سنگ را سوراخ کرد و آن کوه در گردن عوج افتاد. اهر اخیله که بکرد از گردن و سر جدا نتوانست کرد. ایزد تعالی (55b) موسی را علیه السلام از حال عوج آگاه کرد تا موسی عصا بر گرفت و بنی اسرائیل جمله کارد و تبر و تیغ بر گرفتند. و موسی علیه السلام را دوازده ارش بالا بود و دوازده ارش درازی عصا بود و دوازده ارش از زمین بر جست تا بر شتالنگ عوج زد و زیادت ازین گفته اند و عوج را بیفکند و بنی اسرائیل تیغ و کارد و تبر درو گرفتند و پاره پاره کردند و چند گاه استخوان ساق وی پل رود

نیل برآوردی پیش آفتاب چشمه داشتی تا خشک شدی
 بخوردی و در وقت طوفان از جمله کوههای عالم شست
 ارش آب بگذشته بود او را تا زانو بیش نبود و در وقت
 حیات آدم تولد شده بود تا بوقت موسی بزیست و عمر
 او سه هزار و ششصد سال بود و او را موسی علیه
 السلام کشت و آن چنان بود که ایزد سبحانه و تعالی
 موسی را بفرمود تا با قوم جباران حرب کند و شهر
 اریحا ازیشان بستاند بنی اسرائیل فرمان موسی نکردند
 و بحرب نرفتند ایزد تعالی ایشانرا به بیابان تیه مبتلا
 گردانید و قوم جباران دانستند که موسی پیغامبر حق است
 اگر قصد بایشان کند ظفر و نصرت او را باشد و در شهر
 اریحا دوازده هزار طباخ بود هر روز (55a) عوج يك
 پشته هیزم بیاوردی که هر دوازده هزار طباخ را بس
 کردی و هر طبخی او را يك گرده يك منی دادی دوازده
 هزار گرده يك منی بخوردی و هنوز سیر نشدی. اهل اریحا
 جمع شدند و تدبیر کردند و عوج را بخواندند گفتند:
 اگر تو حیلتی کنی کوه بر اندازه لشکرگاه موسی

صحیفهائی که برو منزل شده بود با صحیفهای آدم یکجا کرد و خانه کعبه را بسنگ و گِل او برآورد و حج و عمره کرد و نخست کسی که اساس وقاعدۀ مُلک و سیاست پادشاهی نهاد او بود و عمر او نهصد و دوازده سال بود. بعد از آن حوا دختری آورد عناق نام کردند و در بزرگی چندانی بود که چون بنشستی يك جفت وار زمین بگرفتی و هر انگشتی سه ارش درازی داشت و در هر انگشتی دو ناخن داشت از آهن همچون داسی که غله دروند. و نخستین کسی که در روی زمین زنا و بدکاری کرد او بود. و از حرام فرزندی آورد او را عوج نام کردند و بسبب بدکاری ایزد تعالی برو خشم آورد و هر شیری چند پیلی و هر گرگی [لرکی MS.] (54b) چون شتری و هر کرکسی چند استری برو گماشت تا او را هلاک کردند. و این عوج را بیست و سه هزار و ششصد و سی و سه ارش بالا بود و این قول عبدالله عمر است و امام ثعلبی در عرائس بیاوردست و عوج آب از ابر خوردی و هر روز چند ماهی بزرگ از رود

بعد از آن هابیل و خواهرش لبوذا تولد شدند و ایزد تعالی آدم را علیه السلام بفرمود تا خواهری که با قایل تولد شده (53b) بود بهابیل دهد و خواهر هابیل بقایل دهد. قایل فرمان نکرد و ترك خواهری که با او زاده بود اقلیما نگرفت و در آدم و خدای عاصی شد و دست خواهری که او را حلال بود بگذاشت و کافر شد و هابیل را بکشت و آدم او را از پیش براند و لعنت کرد و فرزندان را وصیت کرد تا از فرزندان قایل دختر نخواهند و بدیشان دختر ندهند. يك چندی این وصیت را نگاه داشتند و بعد از آن بایکدیگر در آمیختند و دست از وصیت آدم علیه السلام برداشتند و متابع هوا شدند و کفر از آن وقت پیدا آمد. و چون هابیل کشته شد آدم و حوا علیهما السلام بر فراق او بگریستند و جزع کردند ایزد تعالی فرزندی بخشید شیت نام کردند و شیت بر بان سریانی هبة الله (54a) باشد یعنی این فرزندان را خدای عزّ و جلّ عوض هابیل بخشید. و شیت پیغامبر بود و ولی عهد و وصی آدم علیه السلام. و بعد از آدم

فرزندی دهد بر صورت آدم و از هلاکی برهی نام من
 نهی . قبول کردم که نام تو نهم و سوگند یاد کردم .
 او دعا کرد و خدای عزّ و جلّ ما را این فرزند بدعای
 او داد و من از هلاکی برستم و تو از تنهایی چون
 فرزند تولّد شد و همچنان بود که او گفت عهد وفا کردم
 و نام او نهادم . آدم علیه السلام گفت : چه نام
 نهادی . گفت : عبدالحرث . آدم از جای بچست و گفت :
 (53a) ای نادان تو ندانسته که او ابلیس بود و دشمن کهن
 هرگز دوست نو نشود از حسد نخواست که نام بندگی
 خدای برو نشیند نام خود فرمود . بیا تا از خدای
 عزّ و جلّ بخواهیم تا این فرزند را که نام دشمن خدای
 برو نهاده ببرد و ما را فرزندی به ازو دهد و ما را از شر
 ابلیس و مکر او نگاه دارد . و هر دو تن دعا کردند
 ایزد تعالی آن فرزند را بمیرانید و حوا بفرزند دیگر حمل
 دار شد و فرزند پسری و دختری تولّد شد پسرا عبد النیث
 نام کردند و دختر را ام النیث . بعد از آن قایل و خواهرش
 اقلیما تولّد شدند و اقلیما نیکوترین زنان اهل عالم بود .

اورا لعنت کرد و از درگاه براند و از رحمت خودش دور
 کرد ابلیس نام گشت . و چون ابلیس عهد بستد و مراد خود
 حاصل گردانید از پیش حوا برفت و ناپیدا شد .
 چون روزی چند بگذشت حوا حمل بنهاد و شادی کرد .
 دعای زاهد مستجاب شد و خدای تعالی پسر بخشید و عهد
 وفا کرد که دعای زاهد مستجاب شد و عهد الحارث نام
 نهاد و نیک دوست گرفت . روزی چند برآمد آدم صلوات
 اللّٰه علیه باز آمد و آوازی شنید چنانک مادران
 فرزندان را نوازند . بنزدیک حوا رفت پسری دید در
 کنار گرفته و نوا میزد (sic) . گفت : یا حوا این چیست .
 و آدم علیه السلام هرگز بچه (52b) ندیده بود نیکش
 شگفت آمد . حوا گفت : یا آدم در شکم من چیزی
 نیک بقوت یجنبید چنانک مرا هلاک خواست کرد .
 پیری بر شکل رهبانی در آمد و اثر خوف بدید در من .
 گفت : هرآینه در شکم تو جانوری است زنده ترا
 هلاک خواهد کرد گفتم : حیل چیست . گفت :
 اگر با من عهد کنی تا من دعا کنم تا ترا خدای عزّ وجلّ

نیکو تأمل کنم که در شکم تو چه چیز است . آنگاه
 حال آن بر تو گویم و علاج آن ترا بیاموزم . حوا بسوی
 ابلیس نگریست ابلیس گفت : واللّٰه که در شکم تو
 (51b) جانوری زنده است و ترسم که ترا هلاک کند . اگر
 من ترا دعائی کنم تا خدای عزّ و جلّ ترا از هلاک
 کردنِ وی نگاه دارد و بر صورت تو و آدم گرداند بر
 من عهدی کنی و سوگند خوری که چون بر صورت خود
 و آدم بینی هم نام منش کنی . حوا گفت که همچنین کنم .
 و ازان شادی که از هلاک بخواهد رست بر ابلیس عهد کرد
 و بسوگند مؤکّد گردانید و گفت : شیخ را چه نامست
 تا آن نام کنم . ابلیس گفت عبد الحرث . و در اوّل ابلیس
 را این نام بود . چون فرشتگان [اورا] در وقت خردگی
 از میان جنّ بنی الجانّ اسیر کردند و با آسمان بردند خو
 عادت فرشتگان گرفت و در میان ایشان بزرگ شد و
 بطاعت کردن معروف گشت اورا بروقی نام فرشتگان
 عزازیل (52a) نام کردند و چون آدم را علیه السلام سجده
 نکرد و خود را بهتر دانست و بی فرمانی کرد ایزد تعالی

می ترسید . چون وقت ولادت نزدیک آمد باری چند بقوت
 بجنید حوا نیک بترسید که نباید که در شکم او چهار پائی
 باشد یا دده و او را هلاک کند . همچنان حیران و متفکر
 نشسته بود . و آدم علیه السلام بزبارت خانه کعبه رفته بود .
 ابلیس لعنة الله علیه بر صورت زاهدی پیر پشت دوتا
 شده در آمد و جامه کلبینه پوشیده و عصا در کوه در دست
 و سبحة بسیار در گردن افکنده بنزدیک حوا رفت سلام
 کرد و حوا جواب سلام باز داد (51a) و گفت : شیخ چه
 کس است و از کجا می آید . گفت : من فرشته ام که در
 زمین سیاحی کنم و عبادت کنم . این لحظه اینجا رسیدم ترا
 دیدم روی از حال بگشته و اثر هراسی و خوفی بر تو
 پیدا آمده . روا نداشتم که از تو در گذرم . حوا گفت :
 همچنین است که شیخ دیده است . مدتی است که چیزی
 در شکم من می جنبد . امروز بارها بجنید چنانک از
 درد نزدیک بود که هلاک شوم و سخت می ترسم که نباید
 که در شکم من چهار پائی یا دده باشد از درون شکم مرا
 هلاک کند . ابلیس حوا را گفت : بسوی من نگر تا

بر ولا و ترتیب بر رای رفیع ملک معظم عز نصره تهریر کرده آمد و پسندید. و مثال فرمود تا از جهت کتابخانه خاص نبشته شود و در جلد آید. فرمان مثال را امثال نموده آمد و نوشته شد و بخدمت رسانیده آمد. امید است که چون نظر مبارک بر آن افکند بنظر قبول مشرف شود و دعا گوی دولت بریت و عاطفت منظور و مقبول گردد و بدین مباحات بر اقران و امثال مفاخرت نماید و مستظهر گردد انشاء الله تعالی.

وبه الثقة

ابعد ازین در نسخه اصلی دو ورق است مشتمل بر نسب رسول الله صلی الله علیه وسلم و شجره نسبت مشاهیر اهل عالم و بعده مصنف میگوید

(508) اول فرزندی که حوا بدو بار گرفت عبد الحرت بود و آن چنان بود که حوا بدو حامل شد در شکم حوا جنیندن گرفت و حوا هرگز چنان حالت ندیده بود. و از آن جنیندن

بسبب حسب منظور نظر مبارک ملک اسلام و شایان هر تربیت و عاطفت شده که خدمتگاران نیک و بندگان مذهب پسندیده سیرت مرضی طریقت جمال و آرایش درگاه و مجلس و میدان رزم پادشاهان و امیران (476) باشند و تربیت ایشان سبب مزید دولت و دوام مملکت گردد. ایزد تعالی هر یک ازین بزرگ زادگان دولت را خدمت ملک معظم برخوردار کناد اتفاق کردند و روز آدینه که ملک اسلام غازی دام ملکه بسبب نماز جمعه بکوشک سپهسالار اجل کبیر کریم اسد الدولة و الدین سید الرجال الغ داد بک علی محمد ابو الحسن یدیم الله اقباله نزول کرده بود و اتفاق بر آن جمله بود که چون ملک هر آدینه که بنماز جمعه خواستی رفت بدان کوشک نزول فرمودی و از آنجا بنماز رفتی دعا گوی را پیش بردند و شجره نمودند و شرف دست بوس و سعادت معرفت حاصل گشت و دعا گوی را بنشانند و با هر یک نسبت از آدم علیه السلام تا نسبت پیغامبر علیه التحیه و السلام (48a) و خلفای بنی عباس و آنچه پس از ایشان بودند

الغ داد بک طفول تگین علی حسن ادام الله اقباله
 حدیث این شجره باز گفته بود. از آنجا که فضل و علم
 و هنرمندی آن خداوند بود میخواست که ببیند در
 خدمت آن خداوند برده شد و نموده آمد. سخت بسیار
 تربیت فرمود و تحسین کرد که برین جمله دیده نیامده
 است و شنیده نشده است بایستی که بر رای انور ملک
 اسلام غازی عادل اعز الله انصاره و ضاعف اقتداره
 عرضه افتادی نیک لائق بودی اگر نظر مبارک برین
 عجایب و غرایب افکنند و ببیند از آنجا که کرم و بذل و
 جود ملک اسلام است هر آئینه تشریف و انعام و نان پاره
 (47a) دهد و شاید که از جهت کتاب خانه خاص نسخت
 فرماید. و پیش از آن سپهسالار اجل حسام الدوله والدین
 زین الامراء احمد علی شاه هم بدیده بود هر دو خداوند از
 آنجا که اصالت و بزرگی و بزرگ زادگی ایشان بود که
 گفته اند در مثل که اصل خطا نکند و اسلاف بزرگ
 آن خداوندان را در دین و دولت اثرها مانده است
 فرزندان نیک ممیز هشیار کامل هنرمند گذاشته اند و

است که کسی چیزی عجیب و غریب ساخته است بایستی که بدیدی. و چون شجره با خود برده شد و آن روز خداوند مؤید الملک صائم بوده بود که شب آن برده آمد. بعد از آن که افطار بکرد همانا که از خدمتگاری (46a) برنجیده بود و نیک در خشم شده میخواست که او را ادب کند چون لائق آن وقت نبود که عرضه کرده شدی و آن خداوند در مهمات ملک و تحصیل مال چنان مشغول بود که بدیگر کارها نمی پرداخت و دعاگوی بسبب احترازی که داشت پیش بدان جای نرفت و م در آن روزها سوی حضرت بازگشتند. و در منزل دوم یک چنان واقعه هائل حادث گشت تا درین وقت رایت ملک معظم عادل غازی مجاهد قطب الدنیا و الدین خسرو مشرق اعز الله انصاره در ظل فتح و فیروزی و سلطنت و کامگاری بدار الملک لوهور رسید و بقصر همپون نزول فرمود و امراء و سپهسالاران و بزرگان (46b) در هر محلی فرود آمدند. و بر هر خداوندی و بزرگی فت افتاد و کسی بر سپهسالار مبارز الدولة والدین

بخشنده فراخ دل اخالی انشدست. امیدست که بر این
رنج کرد و ثمره این پرداخت بیابی و روزگار تو بسبب
این جمع کردن اسامی و نسبت انبیاء و صحابه و خلفاء و
علماء و ائمه دین نیکو شود. گوئی بفرست و کرامت
بدانسته بود که کجا خواهد رسید. تا در خریف سنه اثنتی و
ستمائه که سلطان شهید معز الدنیا و الدین رحمة الله علیه
بلوهر رسید کسی از بزرگان و حاجبان بدیده بود بر
سمع مبارک آن پادشاه نور الله قبره بگذرانید که کسی (45b)
چنین شجره نادره غریب پرداخته است که مثل آن کس
ندیده است. آن پادشاه این دعا گوی را باز طلبید که
شجره که پرداخته بیار تا نظاره کنم. این دعا گوی گفت
که بی اتفاق خداوند مؤید الملک نتوانم نمود که وزیری
بس ممکن است اگر آن خداوند باز طلبد برده اید و
نموده شود و بر خداوند مؤید الملک هم کسی باز نمود و
آن خداوند قاضی امام بدر الدین را فرمود که فلانی را
که این شجره پرداختست باز طلب تا آن شجره
انساب بیارد تا بینیم که [بر] لفظ مبارک پادشاه اسلام رفته

علی محفف و خواجه امام طرائفی و قاضی امام احمد
یوسف اسرائیل و خواجه امام قاسم محمود نیشاپوری و
قاضی محمود استونی و خواجه امام محمد الیاس رحیم
الله (و دیگر ائمه قرب چهل بزرگ را نام گفت که
استادان من بوده اند و هر یک در عهد خود بوحنیفه
و بویوسف و محمد حسن ثانی بودند) اگر زنده بودند
بدانستندی که چه رنج کشیدی و چه اصل نادر و غریب
پرداخته ترا برین سخت بسیار محمت کردند و ثنا
گفتندی. اکنون چون پرداختی نیکو نگاه دار تا
بدست کسی نالائق نیفتد که درین ششصد سال اسلام
کس نکرده است و در کتاب خانه هیچ خلیفه و
سلطان و امیر و وزیر و صاحب صدری مثل این نبودست
(45a) تا جائی تحفه بری و خرج کنی و یادگار بداری
که از کرام و بزرگان جهان باشد تا ازو برخوردار
یابی و منفعت گیری و بنام وی بر روی کاغذ آری که
هنوز جهان از کریمان و بزرگان و پادشاهان مییز سخی
باذل بخشنده و وزرای کافی جواد کامل و امرای

و سخت بسیار (44a) تعجب نمود و تحسین کرد و گفت که شبهای دراز که مطالعه میکردی و نمی خفتی بسبب این غرایب و عجایب که بی مثل بوده است من سی سال درین تفکر و تمنی بوده ام تا چنین چیزی بسازم اما نه تا این حد و اندازه و یادگاری گذارم بحمد الله تعالی که اگر من فرصت نیافتم خداوند تعالی ترا توفیق داد که چیزی عجیب غریب بی مثل بساختی. و کسی مثل این شجره نشان نداده است که از دست تو برآمد و روزگار دراز در آن صرف کردی که ثوابی و جزای نباشد. اما چه سود دارد که هیچ کس بر سر این معنی نشود و اندازه و قدر رنج برد تو نداند. گویند این چه کرده. و حاسدان و جاهلان گویند این چه چیز را کار آید. اما بسخن جمله جبهله و حاسدان التفات نباید کرد که آنچه تو ساخته جمله ائمه غزنین چون قاضی القضاة عز الدین عمر و خواجه امام باقر جی و خواجه (44b) امام مؤید و خواجه امام حرآی و سید امام محمد بو الفتوح و خواجه امام علی شادان و خواجه امام

و شبهای دراز درین اندیشه با آخر می رسید تا ایزد
 تعالی این طریق دشوار را آسان گردانید و این راه
 گشاده گشت. و قرب شش ماه در آن شجره با تأمل و
 آهستگی سواد اول کرده شد. (436) بعد از آن چیزی
 زیادت گشت سواد دیگر گشت باز چیزی از نسبت
 شرفاء و علویان بر آن ضم شد. سیم نوشته شد و هنوز
 تتبع و تفحص کرده می آید که چیز دیگر معلوم گردد
 تا م ضم شود. چون این شجره سواد شد پدر و مخدوم
 دعا گوی که از جمله علمای ذوفنون بسیار علم کامل
 فضل متبحر بود و بیست و اند نوع علم با دقائق و
 غوامض و غرایب و مشکلات آن نیکو و تمام بدانستی
 و استاد آئینه هر دو حضرت و دیگر قصبات و مراحل
 که در میان دو حضرت است بود و جاه آئینه و قضات
 و خطباء که درین مواضع بودند و طائفه [که] هنوز هستند
 در پیش خدمت [او] بتعلیم زانوزده اند و از علم او چیزی
 بحاصل کرده و فائده گرفته چون این شجره را بدید
 حیران و متحیر بماند و چیزی بخواند و بر دعا گوی دمید

بکرات باز دیده شد تا مصحح گشت . و مدت دوازده سال در آن روزگار صرف افتاد که این انساب که اینجا جمع شده است چیزی نیست که در یک پاره کتاب و یا در ده پاره و یا در صد پاره و کم و بیش آن بتوان یافت که از آن نقل کرده شود که اگر بدست شدی پیش از دعا گوی بکرده بودندی و هر کس را معلوم نگرده که (43a) کجا باید طلبید و خاطر و دماغ را بفکرت و اندیشه هم هر کس نسوزد . و چون جمله معلوم و مجموع گشت مدت سالی شب و روز در فکرت بایست گذاشت و مهندسی بایست کرد که بنوشتن این نسبت از چه نوع دست خواهد داد که پدر با پدر و شاخ در شاخ پیوستن بس دشوار است . و پیوستن آن هزار بار روزگار برتر از بیرون آوردن است و جمع کردن که چگونه بر ترتیب و ولا این نسبت شاخ شاخ بآدم علیه السلام توان رسانید و این کتابت دشوار بر چه هنجار می باید نوشت از بالا فرو سوی می باید آمد یا از فرود بالا می باید رفت و چگونه می باید گنجانید .

بعد از آن نسبت ذو القرنین و لقمان حکیم و بلعم باعور و دیگر فرزندان مالک دعر که خرنده یوسف صدیق علیه السلام بود که غلامان وی او را از چاه کشیده بودند و برادرانش بدو فروخته بودند طلبدیده آمد. بعد از آن نسبت امرائی که در نوبت بنی امیه و بنی عباس که رؤسا بودند باز جسته شد و جمع کرده آمد. بعد از آن نسبت طاهریان و صفاریان و سامانیان که پادشاهان خراسان و ماوراءالنهر بودند جمع کرده شد. بعد از آن نسبت آل امیر عادل ناصر الدین سبکتگین غازی رحمهم الله که پادشاهان غزنین بودند (427) و آثارهای پسندیده و سستهای حمیده و بناها و مدارس که بر روی روزگار گذاشته اند و یادگار مانده است هم جمع شد. بعد از آن نسبت شرفاء و علویان و ملول جبال که پادشاهان غور بودند و کارهای بزرگ از دست ایشان بر آمده است و از ضحال نسبت دارند و بدانجا نمی تواند رسانید تا بدانجا که امکان بود و معلوم گشت هم جمع کرده آمد تا کامل گردد. و کم و بیش هزار پاره کتاب مطالعه افتاد و

مدتی دیگر درین بایست که درو رنج بسیار تحمل نمود تا آن م میسرگشت باز بر خاطر (41b) گذشت که این غرض هم مهیا شد بایستی که نسبت ملول عجم از پیش دادیان و کیانیان و اکاسره که ایشان را ساسانیان گویند و نیز نسبت اشغانیان که ایشان را ملول طوائف گویند بر آن جمله شدی. و باز اصلهای معتبر از تواریخ و اخبار گذشتگان و کتب تفاریق پیش گرفته آمد هر چند در بدست آوردن کتاب رنج بیش از آن دیده آمدی که در بیرون آوردن و درین نسبت بیشتر رنج دیدم که این طائفه از طبقه بالا بودند و هزاران سال در میان افتاده بود و بیرون آوردن دشوارتر بود. بعد از رنج بسیار ایزد تعالی میسرگردانید. بعد از آن تتبع فرزندان آدم کرده آمد پس از تحمل و رنجی هم بیرون آورده شد. بعد از آن تتبع نسبت ملول بنی امیه و خلفای بنی عباس [و] نسبت (42a) امامان عالم ابو حنیفه و شافعی رحمهما الله و آنرا هم ایزد تعالی مهیا گردانید. بعد از آن نسبت قبایل عرب و صحابه که تفرقه بودند از قبایل و شهرها جمع کرده شد.

اندیشه افتاد که نسبت مهاجر و انصار پرداخته آمد
بایستی که نسبت پیغامبرانی که قصه ایشان ایزد تعالی
در قرآن بیان کرده است و بمعجزات هر یک معلوم گشته
درین اصل هم جمع شدی تا کامل گشتی. چون آن در
ضمیر جای گرفت هم تتبع کتب بایست کرد باز اصلهای
معتبر پیش گرفته آمد و بسیار (۱۱۱) مجاهده و تأمل شبهای
دراز بر آن کرده شد تا ایزد تعالی آنرا هم میسر گردانید.
باز دیگر بار بر خاطر گذشت که بهترین اهل عالم را
شجره پرداخته شد بایستی که نسبت ملول عرب از
شام که ایشان را غسانیان گویند و ملول یمن که ایشان
را توابعه اضافت و حمیریان خوانند و جزیره انبار
و حجاز و عراق هم برین افتادی. باز مدتی دراز در آن
صرف شد تا آن هم میسر گشت بسیار رنج و تأمل تا
جمع شد. باز دیگر بار در طبع افتاد که چون آن غرض
بوظا رسید بایستی که نسبت شرای که از صحابه بودند و
شرای جاهلیت و محضرمون که کفر و اسلام را دریافته
بودند و شرای اهل اسلام و مولودون هم جمع شود. باز

پیغامبر علیه السلام و از آن ده یار که پیغامبر بر ایشان بهشت گواهی داده است و هر ده قریشی اند و پیغامبر را علیه السلام قرابات نزدیک و مقدم و پیشوای ایشان امیر المومنین ابوبکر رضی الله عنه که دعاگوی نسبت بدو دارد این نسبت ده جمع کرده شد و نبشسته آمد. چون از آن بپرداختم باز دیگر بار بر خاطر گذشت که صحابه که مهاجر بودند و قرشی و نسبت ایشان به پیغامبر علیه السلام می پیوست هم جمع کنم. مدتی دراز کرده شد تا جمع کرده آمد باز دیگر بار در طبع افتاد که چون (۱۰۰٪) نسبت مهاجر پرداخته شد نسبت انصار که پیغامبر را از مکه به مدینه بردند و جان و مال و خانه و جای در خدمت حضرت نبوت بذل کردند هم بایستی که بر آن ضمّ شدی. و مدتی دیگر در آن کرده شد و اصلهای معتبر از تفاسیر و اخبار و قصص و مغازی و تواریخ و دواوین و کتب تفاریق پیش گرفته آمد. و مدتی دراز در آن روزگار شد تا آن هم میسر گشت. بفضل خدای عزّ اسمه باز دیگر بار

(۳۱۷) دیباچه کتاب

همی گوید کمترین دعا گویان و حقیق ترین خدمتگاران پیر ضعیف محمد بن منصور بن سعید بن ابی الفرح بن الجلیل بن احمد بن ابی نصر بن خلف بن احمد بن شعیب بن طلحة بن عبد الله بن عبد الرحمن ابی بکر الصّدیق التیمی القرشی رضی الله عنه الملقّب مبارکشاه معروف بفخر مدیر اصلاحه الله و اعانه علی طاعته که مؤلف و مستخرج این شجره و انسابست که سبب بیرون آوردن و جمع کردن این انساب آن بود که شجره نسبت این دعا گوی و اسلاف او مدتی بود که در حضرت عرش نمانده بود و از گاه فتره غزو کسی چنان نبود که بجستی و بیاوردی تا آن سال که سلطان شهید سلطان خسرو ملک را برآورد الله مضجعها ببرد (۱۱۷) ولوهورد فتح کردن این دعا گوی را بدان حضرت رفته شد و کاغذ های املال و اوقاف اسلاف باز طلبدیده می شد آن شجره نسبت بدست آمد و بلوهورد آورده شد هوس و همت بر آن داشت که نسبت

کشیده است و اسلام از قوت بازوی قوی و صلابت تیغ و هیبت سنان و دین پروری او گردن افراشته است و هر روز دولت او قوی تر و زیاده تر باد و همیشه دولت رفیق و بخت مساعد و اقبال پیش رو و عزّ راهبر و ظفر یار و نصرت طلیمه دار و فتح لشکرکش و سپاه دار و دوستکامی هممنان و بختیاری همکاب و شهر یاری هم نشین و عدل گستری حرفت و دین پروری پیشه و جان بخشی خو و جهانگیری عادت و عزّ و اقبال این سری با جاه و دوات آن سری مقرون و متصل باد آمین یارب العالمین.

اکنون شکل ترکستان کشیده اند تا منظور نظر مبارک گردد.

(39a) بلاد الصین. صورت ترکستان و ماورا النهر

[باقی این صفحه بیاض است زیرا که در این نسخه صورت ترکستان را نکشیدند. مصحح].

علیه الصلوة و السلام میفرماید اِنَّ اللّٰهَ تَعَالٰی یُحِبُّ
 الشُّجَاعَةَ وَ لَوْ عَلٰی قَتْلِ حَیْةٍ یَعْنٰی بدرستی و راستی که
 خداوند تعالی شجاعت و دلیری را دوست دارد اگر چه
 بر کشتن ماری باشد . و در مثل آورده اند . مَثَلُ الشُّجَاعِ غُ
 مَحْبُوبٌ وَ لَوْ عِنْدَ عَدُوِّهِ وَ الْعَجَبَانُ مَبْعُوضٌ وَ لَوْ عِنْدَ اُمِّهِ
 پارسی این الفاظ چنان باشد که دلیر و مردانه را همه
 کس دوست دارد و دشمنش هم دوست دارد و بیدل و
 بی حیثیت را همه کس دشمن دارد و مادرش نیز دشمن دارد .
 بحمد الله تعالی که ملک اسلام عادل مؤید مظهر
 منصور مجاهد را اعلی الله امره و شأنه و خلّد ملکه
 و سلطانه ایزد سبحانه و تعالی یجملة مناقب و مآثر
 و خصال حمیده و آداب پسندیده پادشاهان آراسته است
 و دوست و دشمن را مسخر مراد وی (386) گردانیده است
 دوستان بلطف و تربیت و نواخت فرمان بردار شدند
 و دشمنان بقهر و تیغ برآن و بیملک برآن و ناول جان
 سوز و سنان دل دوز و ناچرخ سر بر و گرز گردن شکن
 مُسَخَّرَ گشتند . و کفر از بیم و هیبت او سر در نقاب

که جنگ کنند و گفت هر که سلاح (37b) از دست بنهد او از ملک من آزاد جمله غلامان سلاح بنهادند و آزاد شدند و او روا نداشت که خون مسلمانانی بر زمین افتد. گفت همه روی زمین ملک کسی گردد بدان نیرزد که مسلمانانی کشته شود و پیغمبر علیه الصلوة و السلام می فرماید قُسِمَتِ النَّارُ عَلَى مِائَةِ جِزْوٍ تِسْعَةٌ وَ تِسْعُونَ لِلْأَمْرِ وَ جِزْوُ الْمُقَاتِلِ پارسى چنان باشد که آتش دوزخ صد قسم شده است نود و نه از آن امرکننده بر قتل است و یکی مرکشنده را. و هم پیغمبر علیه التحية و السلام می فرماید قرآن و خبر من احیا مؤمنینا فکأنما احیا الناس جميعاً و من قتل مؤمنینا فکأنما قتل الناس جميعاً و این سخن خدای است عز و جل پارسى چنان باشد که هر که مومنی را از کشتن برهاند چنان باشد که جمله مردمانرا زنده کرده باشد و هر که مؤمنی را بکشد چنان باشد که جمله مؤمنانرا (38a) کشته باشد. و اگر جنگ در شجاعت و مردانگی زدست تقبل بامیر المومنین علی کرده است رضی الله تعالى عنه و پیغمبر

لِلْإِمَامِ الْعَادِلِ فِي قَبْرِهِ أُبَشِّرُ فَإِنَّكَ رَفِيقٌ مُحَمَّدٍ فِي
 الْجَنَّةِ صَدَقَ رَسُولُ اللَّهِ پارسی چنان باشد که طاعت یک
 روزه پادشاه عادل فاضلتر از طاعت هفتاد ساله عابد و
 هیچ دعای پادشاه عادل رد نشود و در گور (۳۷۱) پادشاه عادل را
 فرشتگان گویند مرده مر ترا که در بهشت رفیق
 حضرت محمد خواهی بود و نیز پیغمبر علیه الصلوة و
 السلام می فرماید مَا مِنْ شَيْءٍ أَعَمُّ نَفْعًا مِنْ رَفِيقِ إِمَامٍ
 وَ عَدْلِهِ وَ مَا مِنْ شَيْءٍ أَعَمُّ ضَرًّا مِنْ جَوْرِ إِمَامٍ وَ حَقْدِهِ
 یعنی نیست هیچ چیززی که منفعت آن عام تر است و
 بهمه کس برسد از مدارا و مواسا و عدل کردن پادشاه
 و نیست هیچ چیززی که زیان و مَضَرَّت آن عام تر
 است و بهمه کس برسد از ستم کردن و کینه پادشاه.
 و اگر چنگ در دیانت و خون ناراحتن و مواسا کردن
 زده است تقبل بامیر المومنین عثمان بن عفان کرده
 است رضی الله تعالی عنه که در آن وقت که او را
 محاصره کردند و چند روز در خانه بشار داشتند و او
 نهصد غلام داشت خواستند تا جنگ کنند نگذاشت

صدیق رضی الله تعالی عنه کرده است. که صدیق اکبر
چهل هزار دینار سرخ مایه داشت که بدان کسب و
تجارت کردی چون اسلام آورد جمله مال در مصالح و
خدمت پیغمبر علیه السلام بذل کرد تا بدانجا رسید که از
آن مال چندان نماند که برای خود جامه نو کند. گلیبی
داشت کهن گشته و خلق شده در پشت کشید و سیخی
در پیش گلیم زد و در خدمت پیغمبر علیه السلام در
آمد. پیغمبر دانست که حال چیست دل مهربان مبارکش
بر ابوبکر بسوخت گفت یا ابوبکر عذر تو چگونه
خواهم که جمله مال در حق من صرف کردی تا بر چنین
حال شدی. ابوبکر گفت یا رسول الله کاشکی مال دیگر
داشتمی تا در خدمت تو بذل کردمی و خیر و سعادت
خود در آن شناختمی. هم درین حدیث (Bihār) بودند که پیل
حضرت عزت طاؤس ملائکه جبرئیل علیه السلام در
رسید همچنان گلیبی در خود کشیده و سیخی در پیش
زده پیغمبر علیه السلام گفت یا اخی جبرئیل این چه
لباس است که هر

با رسول

الله جمله فرشتگان ملاً اعلیٰ از جمله عرش و کرویّان و روحانیان و سفّره و برّزه و فرشتگان آسمانها بر موافقت ابوبکر این لباس کرده اند. و ایزد سبحانه و تعالیٰ ابوبکر را سلام می گوید و بر تو درود می فرستد و می گوید که ابوبکر را بگوی که جمله مال خرج کردی و درویش گشتی از من خوشنود هستی. ابوبکر رضی الله تعالیٰ عنه بسیار بگریست و گفت چون بحضرت عزّت باز روی شکر و حمد و ثنا برسان و بگوی که و الله که من از تو خوشنودم و الله که من از تو خوشنودم و الله که من از تو خوشنودم. و این درجه و منزلت بسبب سخاوت بود و اگر سخاوت را درجه و منزلت بس بزرگ (300) نیستی و بنزدیک ایزد تعالیٰ ستوده و مقبول نبودی باکرم شامل و فضل و احسان کامل خوشنودی ابوبکر نخواستی. و سخاوت بهترین سیرت و خصالت بنی آدم است. و پیغمبر علیه الصلوة و السلام می فرماید السخی فی جوار الله و رفیقهُ انا و البخیل فی النار و رفیقهُ ابلیس پارسای چنان باشد که سخی در جوار خدای

صدیق رضی الله تعالی عنه کرده است. که صدیق اکبر
چهل هزار دینار سرخ مایه داشت که بدان کسب و
تجارت کردی چون اسلام آورد جمله مال در مصالح و
خدمت پیغمبر علیه السلام بذل کرد تا بدانجا رسید که از
آن مال چندان نماند که برای خود جامه نو کند. گلیمی
داشت کهن گشته و خلق شده در پشت کشید و سیخی
در پیش گلیم زد و در خدمت پیغمبر علیه السلام در
آمد. پیغمبر دانست که حال چیست دل مهربان مبارکش
بر ابوبکر بسوخت گفت یا ابوبکر عذر تو چگونه
خواهم که جمله مال در حق من صرف کردی تا بر چنین
حال شدی. ابوبکر گفت یا رسول الله کاشکی مال دیگر
داشتمی تا در خدمت تو بذل کردمی و خیر و سمادت
خود در آن شناختی. هم درین حدیث (377) بودند که پیل
حضرت عزت طاؤس ملائکه جبرئیل علیه السلام در
رسید همچنان گلیمی در خود کشیده و سیخی در پیش
زده پیغمبر علیه السلام گفت یا اخی جبرئیل این چه
لباس است که هر

کاری کند که مسامانی در معرض هلاکت افتد از بهر آنکه نا دیو مقهور گردد و بمراد نرسد فرمان ایزد عزّ اسمهُ را بجای می آرد چنانکه در قران بیان می فرماید قوله تعالیٰ وَ الْكَافِرِينَ الْغَيْظُ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ یعنی خشم فرو خوردن و از مردمان خطا و گناه عفو کردن از نیکو کاریست و خداوند تعالیٰ دوست می دارد نیکو کاران را و پیغمبر علیه السلام می فرماید مَنْ كَظَمَ غَيْظًا وَ هُوَ يَقْدِرُ عَلَيَّ أَنْفَازِهِ مَلَأَ اللَّهُ تَعَالَىٰ قَلْبَهُ إِيمَانًا وَ إِيمَانًا يَعْنِي هَرَكَةَ خَشْمٍ فَرُو خُورِدِ كِه بَرَان قَادِر بَاشَد خُداوَنَد تَعَالَىٰ دَر دُنْيَا دَل اُو رَا اَز اِيْمَان پَر گَرْدَانَد تَا اِيْمَان بَسَلَامَت بَبَرَد وَ دَر قِيَامَت دَل اُو رَا اَز اَمْن پَر گَرْدَانَد تَا اَز هَوَلِهَاي قِيَامَت اِيْمَن گَرْدَد . وَ دَر بِن خِصَال حَمِيدَه وَ اخْلَاق پَسَنَدِيدَه تَقَبُّلُ بَخْلَفَاي رَاشِدِيْن وَ اَئِمَّةٌ مُهْدِيِيْن كَرْدَه اَسْت وَ هَر كِه تَقَبُّلُ بَسِيْرَت وَ سُنَّت اِيْشَان كَنَد (Sari) دَر دُنْيَا بَا دَوْلَت وَ نِيَكْنَام بَاشَد وَ دَر عَقْبِي بَا نَعْمَت وَ دُوسْتكام گَرْدَد اِگَر چَنگ دَر سَخَاوَت وَ بَذَل زَدَه اَسْت تَقَبُّلُ بَا مِيْر الْمُؤْمِنِيْن اَبُو بَكْر

نفرموده و بدان رضا نداده است که خونِ مسلمانان ریخته شود اگر چه جرمهای بزرگ و جنایتهای قوی کرده اند و اندیشیده که (310) پادشاهان برای مصلحت مُلک و رعیت آن باب را فرو گذاشته اند و سیاستهای بلیغ فرموده از دیانت و خدای ترسی روا نداشته است و تدارک نفرموده و مجرمان و خائنان را عفو کرده است و جان بدیشان بخشیده. و هیچ خصلت پسندیده مر امیران و پادشاهانرا بهتر ازین نیست و بسیار باشد که پادشاهان سیاست فرمایند و چون خشمشان کم شود از کرده پشیمان شوند و تأسف خورند سود ندارد هیچ مردانگی و فرزاندگی بهتر از خشم فرو خوردن نیست. خاصه مر پادشاهان را که فرمان ایشان جزم است و مثال مطلق و امر نافذ بیک فرمان بسیار کس بیجان شوند و در جوهر نفس آدمی هیچ عرض قوی تر از خشم نیست خاصه ملوک را که پیغامبر علیه السلام می فرماید إِذَا اسْتَشَاكَ السُّلْطَانُ تَسَلَّطَ الشَّيْطَانُ یعنی چون در خشم شود سلطان دیو مستولی و مُسَلَّطٌ (311) گردد تا

حکایات و سَمَر کس مثل این بخشش حکایتی نسیاورده است. مگر وقتی فرّخی شاعر سلطان ماضی عین الدوله محمود سبکتگین غازی را نور الله قبرهما قصیده مدح گفت در فتح سومنات و کارهای که در آن سفر برآمده بود از غزوات و غیر آن بغایت آن قصیده غرّا (337) و شاهد افتاده بود. و سلطان عین الدوله محمود را رحمه الله نیک خوش آمد فرّخی را یک پیل و ار زر بخشید. و بعد از آن کس بمثل این حکایت نشنیده است و نشان نداده. و دیگر بخششها از زر و اسب و تشریف و انعام از کمترین مُبَرَّتْها و صِلَتْهای ویست. و اگر جمله کوههای عالم زر گردد در نظر همت و سخاوت ملک اسلام ذرّه وزن نیارد. و اگر شِمّه از عدل و داد وی باز نموده شود تا آن درجه است که اگر نوشیروان زنده بودی به پرده داری و حاجبی او قناعت نمودی و بدان مباحات کردی. یکی از عدل‌های ملک عادل غازی مؤید منصور مظفر آنست که در مدت دولت که دیر سال پاینده باد هیچ مسلمانی بر دست وی کشته نشده است و کشتن

اگر چه از گرمی هوا و گرانی سلاح رنج دیده است روزها در آن جنگ در کشیده از زیر مژگن و منجیق بیرون بیامده است تا نسته است. و حشم و کوتوال بنشانده آنگاه برخاسته است. و در سخاوت و بذل و عطا دادن تا بدان حدست که اگر حاتم طی و معن زایده و کمب مامه و خالد قصری که از جمله اسخیای عالم اند و در سخاوت بدیشان مثل (330) زنند. اگر زنده بودند جز سائلی این درگاه با رفت نکردندی و بنان ریزه خوان خاصه قناعت نمودندی که آنچه ایشان جمله در مدت عمر خود سخاوت کرده اند و بدان نام گرفته یک صلت ملک عادل باذل عز نصره بیش از آن بوده است و هست و خواهد بود چنانکه شاعر گوید. بیت.

در معرکه بستاند و در بزم ببخشد

ملکی بسواری و جهانی بسوالی

و رسم پیل بخشی و آئین لک بخشی و سنت پیل وار زر دادن در جهان او نهادست. و در هیچ تاریخ و اخبار و

خواهد که همان تیر دگر بار زند

پیکان دوم بر سر سوار زند

و اگر نیزه ارژدها شکل مار پیکر را موسی وار در کف
مبارک گیرد نزدیک است که موی گره زده را بنول
سنان بگشاید و اگر بر خصم حمله برد که چون کوه
گران باشد چون کاه سبک بردارد و اگر گرز بدست
گیرد و بر خصمی فرود آورد اگر بمثل چون سنگ
صخره است چون ریگ روان شود و اگر چو گان
بدست گیرد (۱۱۲۱) بدل گوی کوه زمین را از ایران بتوران
اندازد و اگر دنبال خصمی مرکب براق شکل را
برانگیزد اگر بمثل باد صرصر است بشک اول بکمندش
بگیرد و صد هزار گونه لعب و هنر دیگر دارد چنانکه
شاعر گوید . بیت .

گر بندد که تا ملکی بگیرد کمان خواهد که تا سدی کشاید
بماند این اثرها تا قیامت که او در دین و دولت می فزاید
و در بلاد هندوستان هر حصاری حصین تر که آنرا در
محکم و استواری مثل زده اند چون در پیچده است

که در شجاعت و فرزانیگی و مبارزت و مردانگی تا آن حدّ است که اگر رستم زنده بودی بغاشیه داری او مفاخرت نمودی و اگر اسفندیار در حیات بودی برکاب داری او مباحثات کردی. تا بدیدندی که اگر روزی ملک اسلام در میدان معرکه که جایگاه صفدران و جهانگیران و ملک سستانان و جان ربایان است در زود و با خصم مقابل (۲۲) شود و اگر خواهد از تیغ پَران یک بدن را دو شخص کند. و اگر خواهد به بیلک پَران دو تن را یک تن کند و اگر ناچرخ بدست گیرد هنوز اشارت نفرموده باشد که سر عدو از تن جدا و میان دونیم گشته باشد چنانکه شاعر گوید. بیت.

خیال تیغ تو اندر میان تست (؟) بدر

عدوی دولت و دین را زنده میان بدونیم

رباعی

خسرو تیری که در شب تار زنده

بر سینه مور و دیده مار زنده

معلوم گردد که ترکان بدین خصائص بر دیگر طائفه ترجیح دارند و نام قبائل ترکان بدان جهت نوشته آمد که اگر این جمله قبائل از محاسن و محامد و خصال حمیده و اخلاق پسندیده این ملک عادل غازی مجاهد کریم عز نصره بدانندی از سر قدم سازندی و بخدمت این بارگاه معظم که قبله محتاجان عالم است برغبت بیایندی و شرف دستبوس حاصل کنندی و چشم را بجمال همایون وی روشن گردانندی که گوئی آفتاب سعادت از جبین مبارک (316) وی می تابد و ماه با ضیا از وجنات زیبای او می درخشد چنانکه شاعر گوید . شعر .

الشمسُ تطلع من أسرة وجهه

والبدرُ تطلع من خلال قبائمه

و واجب کند که جمله ملوک ترکستان کمر بندگی بر میان بندند و خدمت درگاه این ملک معظم کنند و عتبه مبارک و سده قصر همایون و بارگاه میمون او را بالین خود سازند و بتشریف و تازگی و اقطاع و تربیت بر جمله ملوک عالم مفاخرت نمایند و خویشان را معلوم گردانند

(30b) و ترکان را قبایل سخت بسیار است و بیشتر در صحراها باشند و خرگاه دارند و بر یک جایگاه بسبب مواشی مقام نکنند مگر زمستان که صحراها را برف گرفته باشد. اگر کسی خواهد که تمام قبایل را بداند هرگز میسر نشود اما آنچه نیک معروفست از هر یک چند قبیله شده است اینست که نامهایشان آورده شد.

ترک . یلک . قیرقیز . قرخ . چکل . آنر . خرلخ . قنق .
 یاغی . سالول . خلج . اغز . خطا . غای . اورس . قی .
 اوران . نحسی . تبت . قرابت . صقلای . کجی . کیمال .
 خزَر . قراخزَر . خفجاق . الی کجات . بچنک . اغول .
 ستق . سوتق . تار . قراتار . قنقلی . بارغو . غز . قراغور .
 تغزغز . یغما . اراکن . قیق . صلغر . یزغز . روکر . بایندر .
 الایندلیق . اغور . (31a) تفرق . بیات . توترغا دوجیران .
 سویق . یباغو . افشار . بکرز . بکدلی . اقبآ . اتقوق .
 لغز ترا . ارل . لرتلک . باسمیل . ال برسخان .

و این خاصیت اشیا و چیزهای غریب و شرح دادن رسوم و ولایت ترکستان بدان آورده شد تا جهانیان را

وعدہ بیروسن نواجون کلاس سن

سوز یلغانی نی مانینک بیلا قویماس سن

(30a) چون وعدہ کنی چرا نه آئی بر یار

گفتار دروغ پیش من بیش میار

یوزونک کون وساج تون قرا کورماس سن

عشقی نکدا قرارسیز ای عجب بیلماس سن

رویت روزست موی همچون شب تار

در عشق تو ام بروز و شب نیست قرار

و خزریان را هم خطست و این خط بروسیان منسوبست

و طائفه از روم که بدیشان نزدیک اند بدین خط

نویسند و ایشان را روم روس خوانند و از سوی چپ

بسوی راست نویسند و حروف با یکدیگر نه پیوندد

و حروف ایشان بیست و یک حرف بیش نیست برین جمله

ن م ل ل ی ط ح ز و ه د ج ب ا

ث ت ش ر ق ف ع س

و این طائفه از خزریان که این خط نویسند

جهودانند.

و لفظ حروف شان بالفی زیادت گویند برین جمله ا با
 ج ا د ا ه ا و ا ز ا ح ا ط ا ی ا ک ا ل ا م ا ن ا سا غ ا ف ا ص ا ق ا ر ا ش ا ت ا ث ا
 خ ا ذ ا و این حروف را ترجمه حاجت نیست چو پدیدست
 که کدام است. و این کتابت بیشتر با یکدیگر نه پیوندند
 و نام ایزد تعالی را چنین نویسند " که ه ع و ع " .

و خط تغزغزی و کتابت بنام یزدان (29/1) حروفشان
 برین جمله هست و بر بیست و هشت حرف بیاید و از
 سوی راست بسوی چپ نویسند و با یکدیگر نه پیوندند
 و شکل حروف شان برین صورت است که نوشته آمد برین
 ترتیب . اصل .

ا ب ت ث ج ح خ د ذ ر ز س ش ص
 ض ط ظ ع غ ف ق ل ل م ن و ه ل ای
 بسم الله الرحمن الرحیم چنین نویسند

و ترکان را نیز نظم است از قصیده و رباعی . رباعی
 آورده شد تا معلوم گردد که موزون است و معنی دار .
 بیت .

لغتی بهتر و باهویت تر از زبان ترکی نیست و امروز رغبت مردمان بزبان ترکی بیش از آن است که در روزگارهای پیشین بدان سبب که بیشتر امیران و سپهسالاران ترکان اند و دولت بایشانست و نعمت و زر و سیم در دست ایشان است و جمله خلایق را بدان حاجت است و اصیلان و بزرگان و بزرگ زادگان در خدمت ترکان اند و از دولت ایشان آسوده و مستظهر و با حرمت اند.

و دیگر ترکان را کتاب و خط است و سحر و نجوم بدانند و فرزندان را خط بیاموزند و خط شان دو گونه است یک نوع سغدی است و یک نوع تغزغزی (29a) اما سغدی را حروف بیست و پنج بیش نیست و سه حرفست که در خط ایشان نیاید ضاد ظا غین و از راست سوی چپ نویسند و حرف شان بیشتر با یکدیگر نه پیوندد و شکل حروف اینست.

ا ب ج د ه و ز ح ط ی ل ل
 م ن س ع ف ص ق ر ش ت
 ث خ ذ

بزاید شمشیری در پهلوی او نهند که چون بزرگ شوی (sic) کسب ازین خواهد بود. و طائفه از ایشان مرده را بسوزند و طائفه از ایشان ایستاده درگور کنند. و اهل ترکستان خارج مسلمانان سه (sic) گروه اند جهودان و ترسایان و مغان و بت پرستان و بیشتر از ایشان ذات حضرت باری عز اسمهُ را بشناسند. و پیغمبران را و آنچه بدان بیاید گروید همه را بدانند اگر چه بدیشان نگروند که اگر نشناختندی نامهاشان ندانستندی. چنان که خدای را عز اسمهُ تنکری گویند و خداوند را ایدی و اُغ تنکری و ایزد را بیات گویند و رسول را یلامج و پیغمبر را ساقچی این جهان را بو ازون و آن جهان را اول ازون. روز قیامت را اُغ کون ای روز بزرگ. بهشت را اوچماق و اوچماخ و دوزخ را جوخ و تموغ. سکیز اوچماخ هشت بهشت و یقی تموغ هفت دوزخ و ساقیش حساب. (286) اینست که بدان نباید گروید که کافران ترکستان بدانند. و چند چیز دیگر است که بدان هم بر دیگر مردمان ترجیح دارند. یکی آنست که بعد از لغت زبان تازی هیچ سخنی و

کم نشود و جهان روشن نگردد. و دو سنگ دیگر است که آنرا هم بر شکل چلیپا بسازند و بایکدیگر (276) وصل کنند و در صحرا بر سر چوبی کنند و بخون زنی که زجه شده باشد بیالایند و مشت آب بر اندازند در وقت رآله باریدن گیرد و رعدهای سهمناک زند و اگر درین میان کفچه آتش بر اندازند صاعقه هؤل پیدا آید و رخس افتادن گیرد. تا آن سنگها فرو نگیرند و نشویند آن صاعقه کم نگردد. و بیشتر جادوان استاد را این سنگها بیاشد. و عجایب و غرایب زمین ترکستان سخت بسیار است این قدر بسنده باشد تا کتاب مُطَوَّل نگردد.

و خزریان بیشتر جهودانند زمستان در شهرها آیند و تابستان در صحراها روند و ایشان را کشت و کشاورزی و مواشی بسیار باشد. و روسیان در جزیرهها باشند و کشت و کشاورزی ندارند و پیوسته بنازند و از صقلابیان برده گیرند و بفروشند و بغارت مقیم کالا و غله برند و معیشت از آن دارند. و هرپسری که (28a)

او را پاره پاره کند و بکشند. و معیشت و خوردنی ایشان هم از آن میوه بسیارست و از جهت زمستان از آن میوه خشک ذخیره کنند و در سُمجها روند و تا برف بر نخیزد بیرون نیایند. و اهل ترکستان هم در شهرها باشند و هم در پیشها و هم در صحراها. آنکه در شهرهایند کشت و کشاورزی کنند و رز و باغ دارند. (27a) و آنکه در صحراهایند اسب و شتر و گاو و گوسپند دارند و معیشت ایشان از شیر و دوغ و جُفرات و گوشت باشد. و جائی هست در زمستان که برف کم افتد و در تابستان چنان گرم باشد که در سُمجها خزند و ماران هم در میان آدمیان خزند از گرما و هیچ کس را زیان نرسانند. و جمله ترکستان سرد سیل است. و در ترکستان دو سنگ است که خاصیت آن آنست که اگر بر مثل چلیپا بر یکدگر وصل کنند و بخون حیض دختری که اول شده باشد بیالایند و بر سر چوبی کنند در صحرائی و مشتی خال براندازند همه جهان تاریل شود و خالک باریدن گیرد. تا آن سنگها فرو نگیرند و نشویند و جائی پنهان نکنند آن تاریکی و خالک باریدن

مقارب بینند از آن بازرگان برگیرند و ببرند و از آن خود بگذارند. بازرگان آنگاه برود آن قماش برگیرد. والبتہ با یکدیگر هم سخن نشوند و هم برین جملہ خرید و فروخت کنند. و از آن جای پیشتر بیشه دیگر است پر درختان میوه دار و در آن میان هم مردمان وحشی اند و هیچ جامہ ندارند و مویہای ایشان چنان انبوه و دراز باشد کہ بدان موی خویشان را تمام بپوشند. و از آن جا پیشتر بیشه ایست پر درختان میوه دار و از هر دو بیشه انبوه تر و در آن بیشه جیحونی است عرقاب (26b) جملہ مردان بر یک نیمه آب باشند و جملہ زنان بر دیگر نیمه و شبیست در سالی معین کہ آن زنان از آن آب بگذرند و بنزدیک مردان روند و بایکدیگر بیاشند و هیچ کس را زنی یا شوی معین نیست با هر کہ خواهند گرد آیند و همچنان ایستاده چون ستوران مباشرت کنند و دیگر روز از آب بگذرند و بجای خود روند. و جز آن یک شب در سالی هیچ مردی را دست ندهند. و اگر مردی از آن آب بگذرد و بسوی ایشان رود بدنشان و ناخن

که در اطراف عالم بپرند. و در ولایت تَنْزُغُزُ که اصل ترکان است پادشاهی است که بر بام قصر او تنوره زرین است نیک بلند بانواع جواهر مرصع کرده و از پنج فرسنگی این تنوره پیدا باشد و طائفه از آن ولایت آن تنوره را پرستند. و هر پادشاه که در چین باشد او را طاعت دارند و چین را هم از ترکستان دارند. و در ولایت ترکستان بیشه ایست که آنرا بیشه لَوْرَه خوانند و مردمان آن وحشی اند باهیچکس نیامیزند و بازرگانانی که آنجا روند کالا و قماش که بابت آن ولایت باشد ببرند و در صحرائی که از قدیم باز آنجا خرید و فروخت کنند و بنهند و خود دورتر روند. آن مردمان وحشی هم قماش که دارند بیارند و نزدیک آن قماش بازرگانان بنهند. اگر سوداشان (26a) مقارب باشد از آن خود بنهند و از آن بازرگانان ببرند. و اگر مقارب نیفتد از آن خود بنهند و از آن بازرگانان برگیرند و از قماش خود دورتر نهند و خود بروند. چون بازرگانان از دور بیند برود و چیز دیگر بران قماش نهد و دورتر رود. باز هم آن مردم وحشی بیایند اگر

از جانب جنوب کوههای هندوستان که در آن برف بارد .
 و حدود ترکستان اینست که یاد کرده آمد . (25a) و چیزهای
 عجایب و ظرایف و غرایب که از ترکستان خیزد و باطراف
 عالم بپرند و بقیمت بسیار بفروشدند سخت بسیار است .
 چون مشک تاتاری و تِبِّی و خُتُّی و جامهای قیمتی از
 خطائی و چینی و بهرمان و والای ترکی و از موئینه چون
 قندوز و روباه و یلغار و برطاسی و سمور و سفور و قاقم
 و سنجاب و غرغاو و دیگر خدنگ و تُوَز و ختو و
 سقاق و باز و شاهین و یشم و اسپان خیاره قیمتی و
 اشتران بیسرال و بُختی و جنگلی که مثل آن در جهان
 نباشد . و در ترکستان ولایتست که آن را تُشْگُت خوانند
 که هر که یک خروار جامه کرباسین آنجا برد یک خروار
 نقره بیرون آورد و یک نیمه خان را دهد که بی دستوری
 خان ترل کس آنجا نتواند رفت . و در زیر دست ولایت
 سغد کوهیست که آب آن بسمرقند آید در آن کوه معدن
 نقره و زر (25b) و فیروزه با نفضت و هم در آن کوه معدن
 آهن و سُرَب و سیماب و نوشادرِ خالص و زاگ است

از حد بیرون کامل عقل و صائب رای و بسیار دان بوده است اینست که مثل تولد همچون درّی است که در صدف و دریا باشد هر چند در مسکن خود است بی قدر و قیمت باشد چون از صدف و دریا بیرون افتاد بها گیرد و قیمتی گردد و زینت تاج پادشاهان و زیور و پیرایه گردن و گوش عروسان شود. و اگر ترکان را هیچ درجه (246) و شرفی و منزلتی نیست همین نغز و مباحات پسندیده باشد که ملک اسلام عزّ نصره ترک است. و ترکان و ترکستان بدین سبب بر اهل عالم ترجیح دارند. ایزد تعالی همیشه ملک اسلام را از عزّ و اقبال و دولت و عمر و ملک و سلطنت مملکت برخوردار گرداناد. و جز این خصائل پسندیده و اخلاق حمیده چند آداب و محاسن دیگر است که ترکان بر اهل عالم ترجیح و فضل و سرافرازی دارند. یکی آنست که از ممالک روی زمین هیچ ولایت از ترکستان بزرگتر و عریض تر و بسیط تر نیست. و از سوی مشرق سرحد ولایت شان چین است و از سوی مغرب حدّ ترکستان تا روم پیوسته است و از جانب شمال حدّ ترکستان سده یاجوج و ماجوج است و

ترك که چون او را باسلام آرند چنان دل بر مسلمانی بنهند که از خانه و جای و اقربا بیش یاد نکنند و هرگز هیچکس نشان نداده است که ترك از اسلام رجوع کرده است و مرتد شده و بکفر بازگشته. سؤال دیگر اگر کسی پرسد که بچه دلیل عز و دولت به بخش نصیب ترکان است. جواب معلوم اهل عالم است که هر جنس از اصناف خلق که هست تا در میان اهل و عشیرت و شهر خویش است عزیز و مکرم باشد و چون در غربت و ولایت بیگانه افتد خوار و ذلیل و بی حرمت گردد مگر گروه ترك که حال ایشان بر ضدّه (24a) اینست که چون در میان اقربا و ولایت خویش باشد یکی از اعداد ترکان باشد و بسی دستگاہ و استظهارش نبود چون از ولایت خویش در مسلمانی افتد هر چند از خانه و اقربا و ولایت خود دورتر افتد قدر و قیمت و بهای او زیادت گردد و امرا و سپه سالاران شوند. و دیگر از دور آدم علیه السلام تا امروز هیچ بنده درم خریده پادشاه نشده است مگر ترك. و از مثل و سخنان افراسیاب که پادشاه ترکان بوده است و

ثواب آن سنت نهنده را بود و هر که سنت و رسم بد نهد هر که آن رسم بد را اقامت نماید هم چندان وزر و بزه که این سنت بجای آورنده را باشد همچنان آن رسم بد نهنده را تا روز قیامت. و دیگر ادراراتی و مشاهراتی که مستحقان از اهل علم و فقه و قرأت و زهد و مُصلِحان داشتند آن هم بر حال داشتن فرمود و مبلنی خطیر از زر و غله از خاص خویش بفرمود بنام مستحقان تا اذرار کنند و مبلنی دیگر از زر بمستحقان و درویشان و بیوگان و یتیمان صدقه فرمود. و ابتدای کار بنا بر خیر نهاد تا دیر سال مقیم و پاینده ماند انشاء الله تعالی. و جمله ترکان بدین خصال حمیده و سلطنت و کامگاری سرافراز و سرور گشتند. هر چند سرافراز و صاحب اقبال بودند و جمله (236) ترکستان را بدین موهبت و مملکت نخل و مباحاتست. و دیگر هیچ صنف از گروه کفر نیست که او را از کفر باسلام آرند که نه او را بسوی خانه و مادر و پدر و اقربا دل کشان باشد. و مدتی باید تا دل بر مسلمانی بنهد و بسیار باشد که مرتد شود و بکفر باز گردد مگر گروه

و جائی نصف عشر معین فرمود و مثال داد تا تویع نوشتند و نشان مبارک فرمود تا (22b) هر کسی از آن نسخهت گیرند. و باطراف و نواحی و قصبها ببرند و مسلمانان شادمان و خوشدل شوند و دعا گویند تا سبب دوام دولت و ثبات مملکت گردد. و محدثی بس بزرگ که در شرع جایز نبود برانداخت و پیغامبر علیه التحیه و السلام می فرماید که خَیْرُ الْأُمُورِ أَوْسَطُهَا وَ شَرُّ الْأُمُورِ مُخَدَّثَاتُهَا یعنی بهترین کارها میانه رفتن است و بدترین کارها محدث نهادن است. و محدث رسمی باشد که کسی بهوای نفس بیرون شرع و معامله بنهد که پیش از آن نبوده باشد و چنین چیزی بر حکم شرع ذخیره گردانند. و سنت مشروع نیکو اقامت نمود چنانکه پیغامبر علیه السلام می فرماید مَنْ سَنَّ سُنَّةً حَسَنَةً فَلَهُ أَجْرُهَا وَ أَجْرُ مَنْ عَمَلَ بِهَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَ مَنْ سَنَّ سُنَّةً سَيِّئَةً فَلَهُ وِزْرُهَا وَ وِزْرُ مَنْ عَمَلَ بِهَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ یعنی هر که رسم نیک نهد چنان که آنرا به پسندند هر که بران سنت (23a) و رسم رودم چندان ثواب و مزد که آن سنت بجای آورنده را باشد هم چندان

بقصر همايون شهر در ظلّ سلطنت و دوستکامی و نصرت و فیروزی منزل فرمود. و بحکم و فرمان پادشاه و مخدوم خود این ولی عهدی بالهام ایزدی و تلقین دولت و رای صواب این مملکت را چنان ضبط کرد و بران جمله قاعده و اساس نهاد که گوئی (22a) همیشه پادشاهی کردستی و مملکت رانده. و عدل را بران جمله بنا نهاد که با چندان لشکر که در ضمن آیات عالیّه بودند از ترل و غوری و خراسانی و خلجی و حشم هندوستان از راتکان و تکران و باسعیدان و تفاریق هیچ آفریده را زهره آن نبود که برگ گاه و تای نان و گوسفندی از صحرا و مرغی از آبادانی از کسی بستدی. و یاخانه رعیتی سپنج کردی. و سنت پادشاه شهید را که مخدوم و مربی وی بود و ازو آموخته بود بعدل اقامت نمود و اول نظری که براهل شهر افگند مثال فرمود تا املاک مسلمانان را بر مالکان مقرر دارند و خراجی که از املاک بیرون شرع و فرمان خدای می ستند و آن خمس بود برانداخت و چنانکه شریعت فرموده است جائی عشر

داری مشر بلندگشت . واگر از خطهٔ ممالک کوه بلندی
 پرمعادن زر و جواهر پست شد . دریای زاخر پردز و
 مروارید پیدا آمد و از لشکر جهاننداری صفدری
 شهادت یافت . حمد و ثنا خداوند را که مبارز جهان گیری
 قلمه گشای م از آن صف پیدا آورد . ایزد سبحانه تعالی این
 عوض و هبه را که قائم مقام آن پادشاه شهید مغفور است
 از عمر و اقبال و دولت و ملک و ملت برخوردار گردان . و
 سایهٔ دولت او را بر خلقان پاینده دار (216) . و آفتاب دولت
 او را بر جهانیان تابنده دار بمنه و نعمه ⁺ و روز سه شنبه
 دیگر هفتم این ماه بود بر ساعت مبارک و میمون و
 طالع خجسته و مسعود ملک مؤید مظفر منصور عادل
 مجاهد غازی قطب الدنیا و الدین کف الاسلام و المسلمین
 اکرم الملوک و السلاطین ظهیر الایام مجیر الانام جلال
 الدولة کمال الملة قاصع الکفرة و المتمردین قاتل الفجرة و
 المشرکین حامی البلاد راعی العباد ناصر الاسلام کاسر
 الاصنام شهریار الزمان ابو الفوارس ایبک السلطانی
 نصره امیر المؤمنین اعلی الله شأنه و خلده ملک و سلطانه

واز دهلی بطالع میمون و روز مبارک و ساعت مسعود
 در ظلّ فتح و نصرت بسوی دارالملک لوهوّر آمد
 در گرمای اها (sic) روان شد و لشکر بسبب گرما واسب
 وشتور از بی آبی و بی کاهی در راه نیک رنج دیدند.
 وچون بهر حفظ ولایت و تیمار داشت رعیت و مصالح
 اهل اسلام و ضبط ملک می آمد گرما و مشقت را سهل
 و آسان انگاشت و در روز سه شنبه یازدهم ذوالقعدة سنه
 اثنین و ستمانه رایات عالیّه بظاهر لوهوّر بدیه داد یموه
 در رسید و همانجا نزول فرمود و جمله اهل آن خطّه از
 قضاة و ائمه و سادات و اهل صفة و اصحاب مناصب و عماله
 و لشکری و سوّقه و وضع و شریف و قوی و ضعیف و توانگر
 و درویش بیکبار استقبال (211) نمودند و شادیا کردند.
 و خدای تعالی را حمد و شکر و ثنا گفتند و دعاها کردند
 که اگر بتقدیر خدای عزّ اسمه از آسمان سلطنت خورشید
 منکسف شد بحمد الله و منه که بَدری بس درخشان و
 تابان طلوع کرد. و اگر از بستان جهانگیری درختی بزرگ
 در افتاد منت خدای را که نهال سبزتری نیرومندی سایه

کرد چنانکه از بهر چنان پادشاهی کنند و چند روز بیرون نیامد و بار نداد و بیپنج کار شروع نکرد (20a) و جمله مصالح فرو گذاشت بسبب این مصیبت عام که جمله اهل عالم را یکسان بود - چون الهام ایزد سبحانه و تعالی که ملقن صاحب دولتان است تلقین کرد که غم ممالک هندوستان می باید خورد و مصالح جلگگی رعایای آن نگاه داشت خاصه رعایای لوهور که مرکز اسلام هند است و ثانی دار الملک غزنین حَرَسُهَا اللهُ که پادشاه شهید را نورالله حفرته در باب این رعایا نظر عاطفتی بود و تربیت و عنایت آن سنت حمیده پادشاه و مخدوم خود بموجب ولیمهدی که بدان مخصوص شده است و منسوب گشته اقامت می باید نمود و عزیمت درست گردانید و تو گُل کاری بس بزرگ بر خدای کرد بر حکم و فرمان باری تعالی که در قرآن مجید بیان کرده است قوله تعالی فَاِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ اِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ (20b) پارسی چنان باشد که چون دل بر کاری نهادی اعتماد بر خدای کن در آن کار که بدرستی که خدای دوست میدارد متوکلان را.

گردانید چنانکه جهانیان را ازین حال معلوم است و خود بسوی دارالملک غزنین حرسها الله بازگشت.

و چون بمنزلگاه دَمِیْکُ رسید حکم و تقدیر ایزدی عزّ اسمّه که در ازل برانده بود و قرنی زیادت غازی بحق بود شهید شد و برحمت خدای پیوست خداوند تبارک و تعالی آن پادشاه شهید را بکرم و رحمت (19b) خود بیامرزد و ملک معظم عادل غازی مجاهد را وارث اعمار آن پادشاه مغفور گرداناد و از اقبال و دولت و مملک و جهان داری برخوردار کناد بمتّه و فضله.

و چون چنین واقعه بزرگ و حادثه صعب هایل که در عالم مثل این واقعه کم بوده است پیدا آمد اهل عالم حیران و متحیر شدند و عقلمها سراسیمه گشت که جهانیان بی سر و سرور و پادشاه مانند و بندگان خدای را حامی و راعی نماند. چون این خبر هائل سهمناک بخطّه دهلی رسید ملک معظم عادل غازی عزّ الله انصاره بطرفی رفته بود چون این آوازه دل دوز جان شکن بسمع مبارک رسید بمرکز دهلی بازگشت و از حدّ و نهایت بیرون جزع و تنگ دلی

ایشان روی بخرابی نهاده بود و از مسکن و وطن خود می گریختند و بیشتر راهها از آمد و شد منقطع گشته بود. و مسلمانان حیران شده ایزد سبحانه تعالی پادشاه و لشکر اسلام را فتحی و نصرتی ارزانی داشت که بر روی روزگار یادگار ماند و تاریخ اهل عالم گشت و زیادت دویست هزار کافر دزد راهزن مفسد مسلمان کش را بر انداخت و زن و فرزند ایشانرا اسیر و برده کرد و غنائم بی اندازه بی نهایت که (۱۹۰۰) در مدت دویست سال نبوده بود بدست لشکر اسلام آمد و جمله غنای غنائم که مبلغهای خطیر بود از زر و سیم و عین و متاع و قماش و اسب و شتر و گاو و میش و گوسفند که در فهم هیچ آفریده در نیاید و هیچ محاسبی حساب آن نتواند کرد ببخشید و این غزو بسنت بر جایگاه را ذخیره راه قیامت گردانید. و این پهلوان و جهاندار هند را ملک خطاب فرمود و ولی عهد هندوستان کرد از در پرشور تا اقصی بلاد هند بدو داد و حل و عقد جمله ممالک بدو مفوض گردانید و او را قائم مقام و ولی عهد خود بدار الملک هندوستان بگذاشت و بمرکز دهلی باز

وعقب ایشان می آید خدای را حمد و ثنا گوید و طاعت کند و قرآن خواند و علم آموزد هم چندان (18۷) ثواب که ایشان را باشد هم چندان ثواب ملک اسلام را ذخیره گردد. و کمتر بنده و حقیرتر خدمتگاری از اقبال و دولت علی اعلاه الله ربه ربه پیل می آرد و پیلوار پیلوار زر میفرستد و آن همه زرها بصلات و مبرات و صدقات صرف می گردد که از آن نیک نامی دنیا و دوستکامی آخرت حاصل میکند.

و در سنه اثنین و ستمائه پادشاه و خسرو جهان بطرف هندوستان آمد و لشکرهای ممالک هند را جمع کرد و پهلوان و جهاندار هندوستان را بالشکری انبوه استدعا نمود و غزوی اقامت فرمود بر قبایل کوکران و سپهان و جتسان و هرهران و نهونان و اندهان و رامبالان و اهل کوه جود که مدتی بود که جمع می شدند و ساختگی و آمادگی جنگ می کردند و از غایت انبوهی (188) مردان کاری و حصینی جای و کثرت سلاح و برگستوان لشکر اسلام در چشم ایشان در غنی آمد و وزنی غنی نهادند و مکابره راه می زدند و مسلمان می کشتند و بنی ادیبها می کردند و ولایت از فساد

و نصیبی کامل یافته اند و هریک را بنواخت و تربیت معروف و مشهور گردانیدست. و از انجمله بعضی را سپه سالاری و نوبت و سرای پرده و کوس و علم و ولایت داده و هریک اثر خدمت ظاهر گردانیده اند و محمدت یافته و بعون ایزد تعالی و نظر پادشاه و بقوت بازو و تیغ قهر و جان سپاری حشَم منصور ممالک هندوستان ضبط کرد. و تالب دریای محیط و تا آنجا که آفتاب طلوع کند در تحت فرمان آورد (176) و کافران قوی و رایان بزرگ و بسیار پیل و لشکر را بر انداخت. بعضی را در ربقة طاعت آورد و مسلمان کرد و شهرهای کفر بلاد اسلام گشت و بر جای صنم صمد را می پرستند و بتخانها مساجد و مدارس و خانقاه شد و هر سال چند هزار کافر و کافره را باسلام می آرند تا بوحدانیت حق بگردند و مسلمانان و رزندان تا مستوجب بهشت گردند چنانکه پیغامبر علیه السلام می فرماید عَجِبَ رَبُّنَا مِنْ أَقْوَامٍ يَعْلَمُونَ إِلَى الْجَنَّةِ بِالسَّلَاسِلِ خداوند و پروردگار ما خوشنود است از گروههای که بزنجیرشان بسوی بهشت می کشند. و هر فرزندی که از نسل

(16b) ودر سنه ستمائه فتح بدور بود.

و در سنه احدی وستمائه بپرشور بخدمت سلطان اسلام رفت که از خوارزم واندخود پس از چشم زخمی بصحت باز آمده بود و سعادت خدمت حاصل کرد و با تشریف و نواختی تمام بمرکز دهلی باز گشت. و در ضبط ولایت و ساختن لشکرها و مرتب داشتن حشم مبالغت نمود. و از روز ابتدای دولت تا این تاریخ از مردانگی و لشکرکشی و جهانگیری آن اثرها نمود که هر یک تاریخ روزگار گشت و اگر چه هر فتحی که ایزد تعالی ارزانی داشت از آفتاب روشن تراست و معلوم اهل عالم گشته است اما تربیت و ولایت سپهسالار حسام الدین احمد علی شاه زید اقباله که ملک اسلام را عز نصره بنده و خدمتگاری قدیم است و از پیش رکاب غائب نبودست و درین (17a) فتوح و غزوات حاضر بوده است و دقائق تربیت روشن شد و مسطور گشت. و جمله خدمتگاران این درگاه فاضل و هنرمند و بزرگ زاده اند و هر یک در مردانگی مستثنی اند. و از اقبال و دولت پاینده ملک اسلام حظی وافر

و در سنهٔ اربع و تسعین فتح حصار بوداون بود و ویران
کردن بت خانهای (I6a) بنارسی.

و در سنهٔ خمس و تسعین چتروال (?) بگرفت و قنوج
فتح کرد و ولایت سروه بگشاد.

و در سنهٔ ست و تسعین فتح مالوه و نواحی آن بود.
و در سنهٔ سبع و تسعین گوالیور فتح کرد و غنایم بسیار
بدست آمد.

و در سنهٔ ثمان و تسعین بخدمت سلطان اسلام رفت
تا چنانکه هندوستان بتیغ بگشادست خراسان در حضور
رایت عالی و خدمت پادشاه اسلام رحمه الله مُسَلِّم کند. اما
پادشاه اسلام را نور الله حفرته معلوم و روشن بود که
مصالح هندوستان بی حضور جهاندار و پهلوان هند زید
علاؤه بمشیت نپذیرد و بسبب غیبت ذات مبارک خلی زاید
که مسافتی دور در میان وی افتاد دستوری فرمود و از
اثنای راه بازگردانید.

و در سنهٔ تسع و تسعین کالنجر فتح کرد و غنایم
بی حد و اندازه بدست آمد.

بخدمت سلطان فرستاد و سلطان اسلام یکی از آن خربزه
 بخدمت سلطان غیاث الدین والدین نورالله حضرتها فرستاد
 و سلطان غیاث الدین رحمه الله آنرا بفرمود تا بهریو بردند
 و مسجد آدینه (156) و طاق و مقصوره آنرا ازان عمارت کردند
 تا هر که دران مسجد نماز کند و قرآن خواند و علی
 درس کند و ممتکف شود همچندان ثواب که
 آن کس را باشد همچند ثواب این مالک را ذخیره گردد.

و در سنه تسعین فتح گرفتن رای جیت چند و آوردن
 صد پیل بود و بدست آمدن چندان غنایم که فهم و قیاس
 هیچ آدمی در نیابد.

و در سنه احدی و تسعین فتح اجیر بود.
 و در سنه اثنین و تسعین پادشاه اسلام بگوالیور
 رفت و در خدمت او تهنیکیری فتح کرد.

و در سنه ثلث و تسعین نهر واله فتح کرد و لشکر
 اسلام غنایم بیشتر زر سرخ آوردند و متاع عین و جمله
 غنایم بلشکر بخشید و سی سر پیل بی مثل آورد و بخدمت
 سلطان فرستاد.

دولت و مآثر اقبال بفراست پادشاهانه درناصیت او بدید
چون فرزندی عزیزگرمی پرورد و در تربیت او مبالغت
نمود و سپاه سالاری کهرام داد.

و اول ابتدای دولت از کهرام بود و این فالی بس
نیک بود و فال نیک را پیغام بر علیه السلام دوست داشتی
و چون از کسی نامی پرسیدی و از چیزی پرسیدی اگر نام
نیکو بودی و سخنی نیک شنودی گفتی أَخَذْنَا فَالَكَ
مِنْ فِيكَ خَيْرُ الْفَالِ مِنَ اللَّهِ وَالطَّيْرَةُ مِنَ الشَّيْطَانِ
پارسی فال نیک از خدای است (15a) و فال بد از دیو. و چون
ابتدای دولت از کهرام بود اشارت بدان داشت که جمله
کوههای زر و سیم و نعمت هندوستان که خزینهای
پادشاهان و رایان هنداست رام مراد تو شد چنانکه خواهی
بر میدار و صرف میکنی و براستی همچنان بود.

و این دولت در سنه ثمان و ثمانین بود و هم دران سال
فتح لشکر کوله و گرفتن رای اجیر و بدست افتادن چهارده
پنیل بود و فتح حصار دهلی و حصار رنتنبور و آوردن چهار
خربزه زرین بوزن سیصد من و آن هر چهار خربزه زرین

بندهٔ صاحب اقبال و دولت بخشید چون ملک قطب الدین عز نصره که بکرم و سخا و بذل صد هزار (14a) آزاد را بنده کرد و هیچ پادشاهی را بمثل آن نبوده است و کس نشان نداده. و اول موهبتی و احسانی که ایزد تعالی او را ارزانی داشت آن بود که در ایام صبا چون از ترکستان بدار اسلام آوردند بدست امامی عالم ذوفنون متبحر متقی بسیار فضل متدین از فرزندان امام ابوحنیفه رحمة الله علیه که در ایام و عهد خود ابوحنیفه ثانی بود و او را قاضی فخر الدین کوفی گفتندی در نشاپور افتاد و قرآن در خانهٔ آن امام بزرگ آموخت و از برکت نظر او قرآن خوان شد و بدین نام معروف گشت و ترکان بیازی و دویدن و نرد و شطرنج باختن معروف شدند او بقرآن خواندن مشهور گشت و بسبب برکت قرآن خواندن اقبال و دولت و دوستکامی (14b) روی بدو آورد. و از خانهٔ آن امام عالم معظم بخدمت پادشاه عادل اعظم افتاده و پادشاه اسلام پی او را بر خود مبارک گرفت و هر روز در خطهٔ مملکت زیادت گشت و چون سلطان غازی انار الله برهانه محامد

ومفسدان وملاحده را برانداخت . وجهان از عدل او
 بیارامید و راههای مخوف نامسلول ایمن گشت و مختاران
 وبازرگانان بسیار مال وبضاعت پیوسته از راههای دور
 بشب وروز آمدن گرفتند وبضاعتهای نفیس وقماشات غریب
 که کس مثل آن ندیده بود می آوردند . ودر سایه عدل
 وامن وتریبت (۱۳۷) آن پادشاه عادل غازی نور الله مضجعه
 کسانی را که در خانه جد و پدر واقربا یک سر برده رذاله
 هندو و درازگوشی نبوده بود در سایه عدل وامن وتریبت
 از اقبال ودولت آن پادشاه مالک جوق جوق غلام از هر
 جنس و آخر آخر ورمه رمه اسپ و قطار قطار اُشتر و آستر
 شدند و یک سوارگان و خیل با شان سپاه سالار وصاحب
 طبل و علم ونوبت و سرای پرده و ولایت گشتند و هیچ
 کس را زهره نبود که دسته تره و برگ کاه و تهای نان
 ودرمی سیم بغصب وستم از کسی بستدی ویا بسپنج درخانه
 رعیتی نزول کردی ودر ظلم بر بسته شد وراه امن و عدل
 گشاده گشت .

وبا چندین موهبت ایزد تعالی آن پادشاه عادل را

ودر چنان وقتی در قرنِ هفتم که جهان پر فتنه شده بود وقومی غزّ مفسدِ مخربِ طاغی بر مملکت غزنین مسلط و مستولی گشته بودند و مردمان اصیل اهل از دست ظلم ایشان جلا اختیار کرده و ضیاع و اسباب و خانه و جای بگذاشته و برفته پادشاهی هم در آن قرن پیدا آمد از خاندانی قدیم صاحب قران چون سلطان سعید شهید معز الدین محمد بن سام ناصر امیر المؤمنین نعمده الله برحمته و غفره و أسکنه بـُحْبُوحَة جِنَانِه که آنگاه بیوراسپ که اورا ضحاک خواندندی و هزار سال پادشاه بود نسبت ازو داشت برتواتر پادشاه و وولات بودند آن مفسدان را بر انداخت و دارالملک (13a) غزنین را حرسها الله ضبط کرد و همانجا ساکن شد و مقام فرمود بدان سبب که دار الملک غزنین بهترین ممالک عالم است و جایگاه پادشاهان بزرگ عادل بوده است اختیار کرد. و از لب جیحون ترمذ تا لب دریای محیط در تحت فرمان او بود و جهان را بعدل بیاراست و بفضل معمور گردانید و سلطنت و سیاست را قاعده شرع ممهّدتر بنا نهاد و غزوه‌های بسنت اقامت نمود و اهل کفران و قرامطه

مگر بمال و مال بدست نیاید مگر برعیت و رعیت آسوده
 و مستظهر نماند مگر بعدل و عدل ثابت نماند مگر سیاست
 و پیغامبر علیه السلام می فرماید . *الْعَدْلُ مِيزَانُ اللَّهِ فِي*
الْأَرْضِ پرسی عدل ترازوی خداست تبارک و تعالی در
 روی زمین یعنی چون سنگی که در ترازو بدان بار سنجند
 راست باشد هر چه بدان بسنجند راست آید و کم و نقصان
 نشود . و در زمانه عالم روی بخرابی داشت و اسلام روی
 بتراجع . چنانکه پیغامبر علیه السلام می فرماید : *الْإِسْلَامُ بَدَأَ*
غَرِيْبًا وَ سَيَعُوْدُ غَرِيْبًا كَمَا بَدَأَ فَطُوْبِي لِلْغُرَبَاءِ پرسی براستی
 و درستی که اسلام در اول ابتدا که پیدا آمد و آشکارا شد
 غریب بود و سرانجام که باز گردد همچنان غریب باشد و خنک
 مرغریبان را . و نیز می فرماید : *إِنَّ الْإِسْلَامَ لَيَأْرِزُ إِلَى*
الْمَدِيْنَةِ كَمَا تَأْرِزُ (12b) الْحَيَّةُ فِي جُحْرِهَا پرسی براستی
 و درستی که اسلام بمدینه همچنان باز گردد که مار گریزان
 پیچان در سوراخ رود .

و مردمان مصلح و کسانیکه از توانگری بدرویشی افتاده باشند و کسانیکه بشرم از کسی چیزی نتوانند خواست و بیوگان و یتیمان ورنجوران بی متعهد از غریب و شهری که ایشان هم در بیت المال حق دارند (11b) و دیگر عمارت مساجد و مدارس و پلها و چاهها و رباطات که بر مضائق و مخاوف و راههای شارع باشد و عمارت روضها و قلعهها تا مسلمانان و آینده و رونده ایمن باشند و جان و مال و حرم ایشان از دست دزدان و مفسدان در حذر باشد. چه عهده بندگان خدای در گردن ایشان است که رعیت امانتی اند از خدای عز و جل بس بزرگ که تیمار مصالح ایشان بضرورت ببااید داشت که اردشیر بابکان که از جمله ملول عجم بود ست و مغ و آتش پرست اما آثار حمیده و خصال پسندیده اش بر روی روزگار بسیار مانده است و یکی از سخنان پر حکمت او اینست لَنْ يَقُومَ الْمَلِكُ إِلَّا بِالرِّجَالِ وَلَا الرَّجَالُ إِلَّا بِالْمَالِ وَلَا الْمَالُ إِلَّا بِالرَّعِيَّتِ وَلَا الرَّعِيَّتُ إِلَّا بِالْعَدْلِ وَلَا الْعَدْلُ إِلَّا بِالسِّيَاسَةِ چنان باشد که هرگز پادشاهی قائم نماند مگر بمردمان و مردان (12a) قائم نشوند

گروه بدهند و خود را از عهدهٔ آن بیرون آرند و بدین روزی چند ملک عاریتی مغرور نشوند و گردن خود را آزاد کنند که اگر در دنیا بدین طائفه ندهند بقیامت بستانند و آن نیک دشوار است. و آن هفت گروه که بدیشان می باید داد درویشان اند و مسکینان و کسانی که مال صدقات و خراج حاصل کنند و بندگانی که خود را بر خواجگان خود مکاتب کرده باشند و دست آن ندارند که مال کتابت بدهند و آزاد گردند و کسانی که وام (۱۱) بسیار بر ایشان بر آمده باشد و بشرع ملازم و محبوس شده و کسانی که در راه خدا قدم گذارند تا فرضی را قیام نمایند و دست آن ندارند تا اسب و سلاح خرند چون غازیان و کسانی که بازرگانی کنند راه ایشان قطع افتاده باشد و مال از دست شده و از خانه و شهر خود دور افتاده باشند و در غربت بی چیز و درویش مانده. این هفت گروه است که فریضه است از عهدهٔ ایشان بیرون آمدن. و دیگر خزاین احسانست که آرام اقامت باید نمود بر تواتر چون مبرات و صدقات و صلوات و هدایا که بملویان و شریفان و عالمان و فقیهان و مقربان

قلوب کسانی بودند که در روز فتح مکه از بیم شمشیر مسلمان شده بودند و مسلمانی در دل ایشان نیکو قرار نگرفته بود و ثابت و شیرین نشده و مهتران قریش و صنادید عرب بودند. این یک قسمت پیغام بر علیه السلام ایشان را میداد تا دل بر مسلمانی ثابت دارند و بر آن ثبات کنند چون دل ایشان بر مسلمانی بیارامید و قرار گرفت و اسلام نیک قوی شد آن حکم مؤلفه قلوب منسوخ گشت و آن یک قسمت هم برین هفت گروه باز گشت. اکنون بیان کرده اند که مؤلفه قلوب سیزده تن بودند اول بو سفیان حرب اموی دوم حکیم حزام اسدی سیم اقرع حابس تمیمی چهارم عیینه حصن فزاری پنجم حویطب عبد العزی عامری (10b) ششم سهیل عمرو عامری هفتم ابو السنابل بعکک (sic) هشتم مالک عوف نضری نهم صفوان امیه جحی دم عبد الرحمن یربوع مالکی یازدهم جد قیس سهمی (?) دوازدهم عمرو (sic) مرداس سلمی سیزدهم علاء حارث (sic) ثقفی.

و واجبست بر پادشاهان بلکه فریضه که هر سال از بیت المال آنچه خداوند تعالی بفرموده است بدین هفت

مظلومان . چنانکه پیغامبر علیه السلام می فرماید . خبر . عدلُ
سَاعَةٍ خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةٍ سِتِّينَ سَنَةً پارسى عدل کردن يك
ساعت بهتر از عبادت شست سال . نیز میفرماید (98) عدلُ
سَاعَةٍ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةٍ رَجُلٍ عِنْدَ اللَّهِ سِتِّينَ
سَنَةً بَقِيَامِ لَيْلِهَا وَصِيَامِ نَهَارِهَا پارسى عدل يك ساعت
پادشاهی بهتر و فاضلتر از عبادت مردی که شست سال
پیوسته عبادت کرده باشد و شبهای آن در نماز با آخر رسانیده
باشد و روزهای آن روزه داشته باشد .

و دیگر قع کردن مفسدان و برانداختن منکرات
و مناهی و بدعتها و کوتاه گردانیدن دست ظالمان از مال
و حیات و ضیاع و حرم مردمان و مواسا کردن باخلق و نفقه
کردن و تفرقه بیت المال بمصرف آن بانکسان که ایزد تعالی
در قرآن بیان می فرماید : اِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْمُقَرَّبَاتِ وَالْمَسَاكِينِ
وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمَوْلَىةِ قُلُوبِهِمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْفَارِصِينَ
وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةٌ مِّنَ اللَّهِ وَ اللَّهُ عَلِيمٌ
حَكِيمٌ . و در ابتدای اسلام این (10a) صدقات بر هشت گروه
قسمت شدی يك قسمت مؤلفه قلوب را دادندی و مؤلفه

پینغامبر علیه السلام اطیعُوا وَآلِیکُمْ وَإِنْ كَانَ عَبْدًا
 حَبَشِيًّا أَجْدَعِ پارسى چنان باشد که بادشاهان ووالیان
 خود را اطاعت دارید اگرچه بنده حبشى باشد [گوش
 وینی بریده] و نیز میفرماید پینغامبر علیه السلام لَوْلَا
 السُّلْطَانُ لَأَكَلَ النَّاسُ بَعْضُهُمْ بَعْضًا پارسى چنان باشد
 که اگر سلطان نبودی مردمان یکدیگر را خوردندی.
 و نیز میفرماید. خیر. السُّلْطَانُ ظِلُّ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ يَأْوِي
 إِلَيْهِ (9a) کُلُّ مَظْلُومٍ پارسى سلطان سایه خدای است
 عَزَّوَجَلَّ و سایه عبارت از راحت است و آسایش زیرا که
 عدل و امن آنجا باشد و جایگاه مظلومان و گریزگاه از ظالمان
 در پناه و حمایت پادشاهان باشد. و چند چیز از احکام شرع
 بذات و فرمان پادشاهان متعلق است چون خطبه جمعه
 و عیدین و اقامت حدود و جهات خراج و صدقات و غزو
 کردن و حکم کردن میان خصمان و دعوی شنیدن و دیگر
 خفط ولایت از لشکرهای ییگانه و مرتب داشتن
 لشکرها و دادن ارزاق مقاتله و سیاست فرمودن برای
 مصالح رعایا و عدل کردن میان خلق و انصاف ستدن

وفضیلت علما سخت بسیار است بعد از علما بادشاهان اند که ایزد تعالیٰ ایشان را اولو الامر می خواند وصلاح عالم بذات ایشان متعلق است و فرمانبرداری و طاعت داشتن ایشان از فرائض است . چنانکه در قرآن خبر می دهد قوله تعالیٰ: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ پارسی ای آن کسانی که بگرویده اید وایمان آورده خدای عزوجل را طاعت دارید ورسول خدای را وپادشاهان و امیران و والیان ولایت را طاعت دارید تا مؤمن بحق باشید . وپیغامبر علیه السلام می فرماید: مَنْ أَطَاعَنِي (86) فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَ مَنْ أَطَاعَ الْإِمَامَ فَقَدْ أَطَاعَنِي وَ مَنْ عَصَانِي فَقَدْ عَصَى اللَّهَ وَ مَنْ عَصَى الْإِمَامَ فَقَدْ عَصَانِي پارسی هر که مرا اطاعت دارد براستی ودرستی که خدای را طاعت داشته باشد وهر که امام را ای سلطان را طاعت دارد براستی و درستی که مرا طاعت داشته باشد وهر که درمن عاصی شود بر راستی ودرستی که در خدای عاصی شده باشد وهر که در سلطان عاصی شود بر راستی ودرستی که در من عاصی شده باشد . و نیز میفرماید

امرزیده است. و نیز میفرماید خَيْرُ الْأُمَرَاءِ مَنْ يَأْتِي أَبْوَابَ
 الْعُلَمَاءِ وَشَرُّ الْعُلَمَاءِ مَنْ يَأْتِي أَبْوَابَ الْأُمَرَاءِ وپارسی
 اینست و بسبب درجه و فضیلت می فرماید که بهترین امیران
 و پادشاهان آن کسانی اند که بر در علماء روند و بدترین
 عالمان کسانی اند که بر در امیران و پادشاهان روند. و این
 خبر در حق علماء و امراء بدان وارد است تا امیران
 و پادشاهان بنزدیک عالمان روند و از ایشان علم شنوند
 و پند گیرند و آنچه ایشان فرمایند آن کنند و از آنچه باز
 دارند بپیرامن آن نگردند تا بهترین امیران و پادشاهان
 باشند و عالمان را بدان منع فرموده است تا بر در امراء
 و سلاطین نروند تا بدترین عالمان نباشند و این نهی شفقت
 است تا بر در پادشاهان نروند اگر چه بحاجت باشد تا کسی
 در ایشان بچشم حقارت ننکرد و خوار ندارد که (8a) ایشان را
 خداوند تعالی عزیز کرده است چنانکه در حق ایشان
 این تشریف فرمود پیغامبر علیه السلام می فرماید عُلَمَاءُ
 أُمَّتِي كَأَنْبِيَاءِ بَنِي إِسْرَائِيلَ پارسی عالمان امت من در
 فضیلت همچون پیغامبران بنی اسرائیل اند. و در درجه

تقوی ایشان بر پای است و جهان بسبب برکت علم و دیانت و ورع ایشان آبادان است و احکام شرع و عبادات بمکان (7a) ایشان مَفُوض است و منکرات و مناهی باحتساب ایشان در حجاب و پنهان است و امر معروف بدیشان آشکار است و دین حق تعالی بذات ایشان قائم است و اقامت حدود سیاست و عدل پادشاهان بدین ایشان متعلق است. و پیغامبر علیه السلام می فرماید اَلْفَقِيْهُ الْوَا حِدُ اَشَدُّ عَلٰى اِبْلِيسَ مِنْ اَلْفِ عَابِدٍ پارسی یک فقیه عالم بر ابلیس دشوارتر از هزار عابد باشد. و نیز می فرماید لَوْ لَا الشَّيْطَانُ لَمَا هَلَكَ بَنُو آدَمَ وَ لَوْ لَا الصَّامَاتُ لِحُونَ لَهْلَكَ الطَّا لِحُونَ وَ لَوْ لَا الْعُلَمَاءُ لَصَارَ النَّاسُ مِثْلَ الْبَهَائِمِ پارسی اگر ابلیس نبودى فرزندان آدم هلاک نشدندى و اگر نیک مردان نبودندى هر آئینه بد مردان هلاک شدندى و اگر عالمان نبودندى هر آئینه مردمان چون ستوران گشتندى. و نیز می فرماید نَوْمُ الْعَالِمِ عِبَادَةٌ وَ نَفْسُهُ تَسْبِيْحٌ وَ عَمَلُهُ مَتَضَاعَفٌ وَ ذَنْبُهُ مَغْفُورٌ پارسی خواب عالمان عبادتست و نفس ایشان (7b) تسبیح و کار نیک شان یک بد و زیادتست و گناه ایشان

لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ * وصد هزاران
 هزار درود و تحیات و رحمت و برکات بر روح مقدس و ذات
 مُطَهَّر سید کاینات و غرض موجودات و مقتدای ثقلین
 و صاحب صدر قاب قوسین هادی امت و شفیع روز قیامت
 محمد مصطفی عربی هاشمی قرشی ابطحی مکی مدنی علیه
 الصَّلَاةِ وَالسَّلَام (66) و بر جمله پیغامبران و خلفاء الراشدين
 و ائمه مهديين و اصحاب اخيار از مهاجر و انصار و آل و اتباع
 و متابع و اشباع او باد بمنه و فضله.

و معلوم اهل عالم است که بعد از انبیا و رسل عليهم
 السلام درجه و منزلت صدیقان و شهیدان و عالمان راست
 و عالمان هم صدیقان اند و بر شهیدان ترجیح دارند چنانکه
 پیغامبر علیه السلام می فرماید الْعُلَمَاءُ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ عَالِمَانِ
 مِيرَاتِ دَارَانَ پيغامبرانند و نیز می فرماید. خَيْرُ أَذَاكَانَ
 يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَوْزْنِ مِدَادُ الْعُلَمَاءِ وَدَمُ الشُّهَدَاءِ فَرَجَحَ مِدَادُ
 الْعُلَمَاءِ عَلَى دَمِ الشُّهَدَاءِ پارسى چون روز قیامت شود
 مداد عالمان و خون شهیدان را بسنجند مداد عالمان بر خون
 شهیدان بچربد و زیادت آید. و عالم بسبب قلم فتوی و قدم

ایشان فرمود و جمله حیوانات را مُسَخَّر و منقاد ایشان کرد
وانبیا و رُسُل را از ایشان برگزید و خواصّ خویش گردانید
و بشرف وحی و انزال کلام مجید هریک را مخصوص
فرمود و مأمون عاقبت کرد و بکافّة خلایق فرستاد تا اهل
ضلالت را بر شاهراه هدایت آرند و از تاریکی کفر بنور
اسلام راهبری کنند تا یگانه پر حقیقت را پرستند
و معبود بسزا و مسجود بی همتا او را دانند و انبجاح حاجات
و بر آمد اغراض و مقصود ازو دانند و بر نعمت شکر
و بر محنت صبر کنند و ذات مقدّس و منزّه او را (6a) شریک
و انباز نگویند و بفضل و عدل دو راه فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ
و فَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ پدید کرد تا هر که بگردد و بر راه
راست و جاده سنّت و جماعت رود مَسْكَن و مقرّ ایشان
بهشت عنبر سرشت باحور و قصور و ولدان و غلمان گردد
و هر که نگرود و عصیان آرد و بر کفر اصرار نماید و انباز
گوید وطن و مقرّ ایشان نار جحیم و عذاب الیم و مؤنس
و رفیق شیطان رجیم کند و این ندا در عالم در دهد که هُوَ لَا
فِي الْجَنَّةِ وَلَا اُبَالِي وَ هُوَ لَا فِي النَّارِ وَلَا اُبَالِي الْآ

شرح آن اگر بیان کرده شود کتاب مطول گردد که لایق و نابت این اصل نیست.

وروزی جمله خلائق را در کوه و دریا و صحرا نهاد و هریک از حیوانات را وظیفه مُقَدَّر و مُعَيَّن گردانید و وکلای ارزاق را فرمان داد تا بوقت و هنگام روزی هریک بی نجس و نقصان می رسانند از خال کثیف تیره سفلی چون آدم صنی باصفا بارادت در وجود آورد و مسجود ملائکه گردانید و ندای *ثُمَّ أُجْتَبِيَهُ رَبُّهُ فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدَىٰ* در عالم ملکوت بنام او در داد و مقدم و مقتدای انبیا و اصفیا کرد و از آتش با ضیای لطیف علوی چون ابلیس شقی با شقا بمشیّت پیدا آورد و بیک بی فرمانی بعد از چند هزار ساله طاعت (56) *مَطْرُودٌ وَمَلْعُونٌ* کرد و آیت *وَإِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَتِي الْيَوْمِ يَا دِينَ دَرِشَانُ وَيَا مَنْزِلَ* گردانید و پیشوای اهل ضلالت گشت و از جمله مخلوقات آدمی را برگزید و بر دیگر حیوانات ترجیح داد و بشرف عقل و تمیز و فهم و حس و ذکا و فطنت و کیاست مشرف گردانید و ملائکه کرام را کتبه و حفظه

وظائقان وغور و فاریاب و شبورقان و بلخ و ترمذ و قبادیان
و جنانیان (46) و سمنکان و ولوالج و طایقان و اندراب
و بدخشان و بامیان و بنجیر و لجراب (3) و کابل و کشمیر.

اقلیم پنجم زهره راست و از شهرها رومیه و قلوریه
و ملیطیه و بردعه و باب الابواب و شروان و فراوه و گرکانخ
و خوارزم و درغان و آموی و بیکنند و بخارا و اشتخن
و بخشب و سمرقند و خجنده و اُسْرُوشنه و جاج و قصبه ایلان
و اسبجاب و تبت و قبا و سفد.

اقلیم ششم عطارد راست و از شهرها قسطنطنیه
و هرقله و خزر و صیران و طراز و اوش و اوزکند و بلاساغون
و یارکند و کاشغر و برسخان.

اقلیم هفتم ماه راست و از شهرها بلغار و سوار و دریای
روس و بیشه لوره است که مردمان وحشی باشند و زمین
سقلاییان است و شهر ایسونست که بلغاریان آنجا بازرگانی
روند و چیزهای (5a) ظرایف از آنجا آرند و در کوهها
معادن و جواهر پیدا آورد و هر جوهری را بستاره متعلق
و منسوب گردانید و هر یک را خاصیتی و منفعتی داد که

و عبادان و قرقوب و سوس و شوشتر و سوق الاهواز
 و اصباهان و کازرون و جرفت و بم و نرماشیر و سیستان و زرنج
 و زمین داور و بست و بنجوی و غزنین و قزدار
 و سد و ستان و بهاطیه و مولتان و کرور و پرشور و ویند و جلم
 و کیری و سالکوت و مندکور و دهاماله و تکسین از
 زمین ترکستان و مقبره خاتون.

(4a) اقلیم چهارم آفتاب راست و از شهرها قرطبه
 و ترجاله و مالقه و جلالقه و طنجه و تامرت و عموریه و جزیره
 شامس و جزیره قبرس و طرسوس و لازقیه و اطرابلس و
 صور و صیدا و مصیصه و حصن منصور و حمص و بعلبک و
 قنسرین و حلب و قالیقلا و اردن و شمشاط و اردبیل و مراغه
 و نصیبین و سروج و رقه و تدمر و نینوی و تکریت و موصل
 و سرّ منّ رای و قصر شیرین و حلوان و همدان و زنگان
 و قزوین و دینور و نهاوند و ساوه و قم و کاشان و سمنان و دامغان
 و بسطام و دماوند و طبرستان و استرآباد و گرگان و دهستان
 و اسفراین و نیشابور و زوزن و باورد و سرخس و دندالقان
 و مرو و شاهجان و مروالرود و بادغیس و هرات و اسفزار

گردانید و هر قسمی را اقلیمی خواند و هر یکی را بسپاره
 اضافت فرمود. الْأَقْلِيمُ كَشُورٍ وَهِيَ سَبْعُ الدُّنْيَا
 الاقالیم جماعه.

اَقْلِيمِ اَوَّلُ زُحَلٍ رَاسَتْ وَاَزْ شَهْرَهَا مَغْرِبٌ وَحَبْشَه
 وَزَنْگَبَارٌ وَنُوبَه وَزَبِيدٌ وَصَنْعَا وَبَحْرَانٌ وَسَبَا وَحَرَسٌ وَاز
 نَاحِيَتِ چينِ خَافِقِينَ وَاز هِنْدِ سِرِنْدِيْبِ دَرِيْنِ اَقْلِيمِ
 اَسْتُ.

اقلیم دوم مشتری راست و از شهرهای معروف از
 زمین حجاز صعید اعلی (36) و تبول و تیماء و وادی القری'
 وجدّه و جحفه و مکّه و طائف و مدینه و خیبر و طی و یمامه
 و از سواحل تیز و مکران و ارماییل و دیبل و از هند
 منصوره و سومنات و نهر واله و کنبایت و کالنجر و مهره
 و قنوج و گوالیور و بنارسی و ناراین درین اقلیم است.

اقلیم سوم مرتیج راست و از شهرها اندلس و مهدیه
 و طرابلس و دمیاط و اسکندریه و فسطاط و رمله و عسقلان
 و فلسطین و بیت المقدس و طورسینا و طبریّه و مدین و انبار
 و قادیسیه و کوفه و بابل و بغداد و مدائن و بصره

فلک است اقطاع داد واورا بهرام وهرمز نیز خوانند .
 وتخت مملکت وسریر دولت آسمان چهارم را با آفتاب
 که خسرو سیارگان ونور بخش فلک است آراسته گردانید
 که اورا خورشید ومهر وخور خوانند . وبوستانسرای
 طرب آسمان سیّم را بزهره که خنیاگر وشادی فزای
 عالم است مزین کرد واورا بیدخت وناهید خوانند . وصدر
 دیوان رسالت آسمان دوّم را بعطارد که دبیر وصاحب قلم
 جهان است تمکین داد واورا تیر خوانند . وکارگاه
 صباغت ورنگ آمیزی آسمان (3a) اوّل را بماه که نقش بند
 و جاسوس فلک است بدو بخشید . وهر یکی را خاصیتی
 وطبعی ومزاجی مختلف داد وازاشیاء هر چیزی را به یکی
 ازین سیّارات بیاراست که بعضی از حکماء ایشان رامدّیرات
 امری خوانند . وقرآن کریم وکلام مجید بدین وارد است
 وایزد سبحانه وتعالی بدیشان قسم یاد میکند ومی گوید فَلَا
 أُقْسِمُ بِالْخُنُوسِ الْجَوَارِ الْكُنُوسِ مخصوص گردانید وفرش
 زمین بابسطت را برروی آب بگسترده . وهمچنانکه آسمانها را
 بهفت سیّاره منسوب کرد زمین را نیز هفت قسمت

صنع او تابان می باشد. تاج داران عالم را آب روی از
 خاله درگاه با جلالت اوست. کام جویان بنی آدم را
 فروغ ظفر از نسیم نصرت اوست. بصنع قدیم از کف
 آب زمین با بسطت آفرید و از موج آب کوههای با
 عظمت در وجود آورد و میخ زمین گردانید و از بخار
 آب آسمان با رفعت کرد. و آنرا بحکمت هفت قسمت
 فرمود و زبر یکدیگر بداشت و صد هزار گونه گل
 و شگوفه و ریحان در چمن زمین پیدا آورد و چند هزار
 کوبک در فشان درگنبد آسمان رفیع ثابت و رونده
 گردانید و هفت سقف مینائی را بی ستون بداشت و بهفت
 سیاره بیاراست و هر آسمانی را یکی ازین سیاره منسوب
 گردانید و هر یک را (26) باندازه او نور بخشید و صفة آسمان
 هفتم را بزحل که پیر مرقمه پوش زاویه داراست که
 او را کیوان خوانند بدو داد و مسند فضای آسمان ششم را
 بمشتری که قاضی عالم علویست اشارت فرمود. الاحور
 نامسیت مشتری را و او را برجیس و ارمرد نیز خوانند.
 و میدان معركة آسمان پنجم را بمریخ که پهلوان و سپه دار

تاریخ فخرالدین مبارکشاه

بسم الله الرحمن الرحيم

سپاس وستایش آن قادری را که آثار قدرت او بر صفحات دهور و ایام چون آفتاب روشن تابان و ظاهرست و حمد و ثنا آن قاهری را که برهان حکمت او بر درجات شهور اعوام چون ماه درفشان باهر. اصناف صنائع شواهد سلطانیت اوست و انواع بدائع دلائل وحدانیت او. آن اولی که اوّلیتِ او را بدایت نیست. آن آخری که آخریت او را نهایت نی. بخشنده جوهر و عرض اوست و بخشاینده بی منت و غرض او. هستی هر موجودی دلیل وحدانیتِ اوست و وجود هر معبودی دلیل عزّت او. عرشِ عظیم بر فرق سما از عصمت او (2a) تمکین یافت و صخره صمّا در تحت اشیاء از قدرت او تسکین پذیرفت. اشهب و ادهم روز و شب در میدان هوا بحکم او جولان می کند و مشعله شمع خورشید و ماه در ایوان فلک از

تاریخ

فخرالدین مبارکشاه مروروذی

اندر احوال هند

که از روی نسخهٔ یگانه

بسی و تصحیح

اقل العباد

ادورد دنیسون روس

رئیس مدرسهٔ السنه شرقیه در لندن

صورت طبع

پذیرفت

لندن ۱۹۲۷

